Масса а мехкашкара пролетараш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай областен комитета а Грозненски горкома а, Нохч-ГІалгІай АССР-а оргкомитета а Грозненски къахьегамхой депутатий Совета а орган

КІиранди
5
январь
1958 шу
№ 2 (2168)
Мах 20 кеп.

Латтан искусственни спутникаш леларах

31-ча декабра Іуйран 6 сахьат даьннача хана хьалхарча искусственни спутника 1336 гои шоллагІча искусственни спутника 815 гои баьккхаб латтан гонахьа.

ТІеххьарча яьча наблюденаша хьагойт хьалхарча спутника орбита дикка кІезигялар а, из латтан гарга яр а. Хьалхара спутник дІахийцача хана хиннача 950 километра метте хІанз орбита латтан тІера, апогее чура, максимальни лакхал 320 километр да.

Спутника гобоаккхаш йола ха 90 минутал кІезигагІ хиннай, кхы дІахо кІезиглуш а латт.

Керда шу тІакхоачаш 31-ча декабра 1957 ш., московски хана бийсан 12 сахьат даьннача хана хьалхарча искусственни спутника латтан гонахьа 1.348 го а боккхаргба, 57,6 миллион километр гаргга никъ а бергба; шоллагІча искусственни спутника 826 го а боккхаргба, 37,6 миллион гаргга никъ а бергба. Цу хана хьалхара искусственни спутник Антарктида районе, Беллинсгаузена форда юхе хургъя. ШоллагІа искусственни спутник город Ашхабада тІагІолла, Къулбехьен-Малхбоаленгахьа дІагІоргъя.

ШоллагІа искусственни спутник бІаргаго йиш я 31-ча декабра Къилбаседерарча полушаре, малх чубизачул тІехьагІа, 48-ра 66 градусага кхаччалца йолча широта тІеи, Къулбехьен полушаре, малх хьалболалехьа 13-ра 46 градусага кхаччалца йолча широта тІеи.

Эргабаьккхе тоабе профсоюзий болх

Декабрь бетта хиннача ССКП ЦК пленумо партийни а профсоюзни а организацешта хьалхашка оттадаь кертера декхар да советски профсоюзий болх лоархІаме тоабелга, паччахьалкхенн, боахамани, культурани гІулакхашта а, къахьегамхой бахар-лелар тоадарна а, царна коммунистически кхетам баларна а профсоюзий лоархІам лакхбелга.

Советски Союза Коммунистически партен XX съезд хинначул тІехьагІа партийни организацеш дикагІа теркам бе ялар профсоюзий, цудухьа тІеххьарча шерашка профсоюзий болх тоабала а болабеннаб.

Дикка тоабаьб шоай болх Нохч-ГІалгІай республикерча профсоюзни организацеша а. ТІеххьарча хана дикагІа оарцагІъювл уж социалистически яхь вІашагІйолларна а цу дерригача халкъан лелама юкъе шерра къахьегамхой чуозарна а. 1956-ча шера хинначул 10 эзар саг дукхагІа хиннав 1957 шера социалистически яхье дакъа лоацаш, хІаьта хІанз укх сахьата 92 процент гаргга болхлой ба цо чулаьца. ДикагІа юкъе увз къахьегамхой производственна доалдарна, дикагІа бІарг тІалоаттабу наха чубаха цІеноц хьалдара балха, дикагІа къовсам лоаттабу социалистически тІалоацамаш кхоачашдарна болхлошта новкъарло еш долча производственни кхоачамбоацаращца. Профсоюзний болх тоабалар бахьан долаш республикан промышленносто 1957-ча шера план ханал хьалха, 22 декабре кхоачаш а йир, хІаьта еррига технико-экономически показателаш лакх а йир.

Союзий обкомаштеи первични организацештеи юкъе латтта райкомаш дІа а яьха профсоюзий органиша предприятешка дикагІа бІарг локхаргбола гІулакх оттадаьд. Профсоюзни органий активацара бувзам чІоагІбеннаб, цунах массане а пайда эцаргболаш из нахага дІакхайкаелга а тоалуш латт. Цу хІамаша хьахъокх партийни организацеша дикагІа теркам барцеи профсоюзни организацеша шоай болх тоабеш дола гІулакхаш чакхдахарцеи профсоюзий болх дикка тоабалар.

Дукха я вай республике социалистически яхь дика вІашагІйоллаш, из шерра йоаржаеш, цун йоаггІача тайпара йоакхо еш йола фабрично-заводской а гІишлонаш хьалъечара а комитеташ. Царна юкъе я Гудермесерча Локомативни депон местком, нефтемаслозавода, химзавода завкомаш, ужжамо кхыяраш а.

Из иштта дале а, профсоюзий балхах доахка кхоачамбоацараш цІендаь дІадаьха даланза да. ХІанз а яла еззача тайпара оарцагІа яьннаяц цхьайола профсоюзаш боахаман а культуран а гІулакхашта, къахьегамхой производственна доалдара юкъеозарна, наха коммунистически кхетам баларна. Дуккхача профсоюзни организацеша предприятени стройкайи болх тоабарна доаггІача тайпара дакъа лацац, производственни планаш оттаеча юкъе хилац, къахьегама овсарал лакхъяра тІехьа къовсам лоаттабац, дикагІа болча болхлой производственни опыт массанега а дІакхачийтарна йоакхо яц.

Коммунистически партеси Советски правительствоси баьча соцамаца Нохч - ГІалгІай республика юха метта а оттаяь тоаеш латт. Вай республиканна хьалхашка этта кертера декхар — гарггарча шерашка промышленностьи, юрта боахами, культуреи дегІадоаладарна керда толамаш доахилга да. 1958—1960 шерашка хьалкъе лаьрхІа 47 керда промышленни предприятий, *8* районни культуран цІеноши, дуккха а нах чубаха цІеноши, ужжамо кхыдола балхаши да.

Уж балхаш чакхдоахаш дизза дакъа лаца дезаш я профсоюзни организацеш. Профсоюзий керттера декхар да халкъан боахам дІахо лакхбарна, производственни планаш кхоачашъярна, кердача техникаца промышленность а юрта боахам а эргабаккхарна, из санна кхыча а гІулакхашта берригa къахьегамхой оарцагІбаха. ХІанз парти промышленность а юрта боахам а айбарна берригa нах оарцагІбоахаш йоллача хана, къахьегамхой паччахьалкхенна а боахама а доалде нах Іомабу школа лорхІаш йола профсоюза декхарийла я производственна доалдара мамогга къахьегамхой юкъе оза. Профсоюзий берригача балха лард я — боахам лакхбарнеи производственни планаш кхоачашъярнеи тІехьа лоаттабу къовсам. Из партес профсоюзашта хьалхашка оттадаьча керттерча декхарех доаллаш да, хІана аьлча боахам тоабарца мара наьха бахар-лелари, цар материальни а культурни а гІулакхи тоалургдац. Совнархозаш а яхка промышленносттани строительствани управлени тоаеш дола гІулакхаш даьчул тІехьагІа Нохч-ГІалгІай республикерча профсоюзаша дикка эргабаьккхаб шоай болх.

Цхьабакъда профсоюзни балхах хІанз а дуккха доахк кхоачамбоацараш.

Ховш да, производственна доалдара къахьегамхой юкъеозарна производственни совещанеш боккха лоархІам болаш йолга. Цхьабакъда дуккхача профсоюзни организацеша ший ханнахьа вІашагІъеттац уж, хІаьта цар даь соцамаш чакхдахарна лоатто беззача тайпара къовсам а лоаттабац. ХІанз а иштта кхоачамбоацараш доахк профсоюзни балхах. Массайола профсоюзни организаци декхарийла я ССКП ЦК декабрьски пленумо яххача тайпара шоай болх тоабе а эргабаккха а. Нохч-ГІалгІай республикера партийни организацеш хьажа еззача тайпара хьож профсоюзни организацей балхага хІаьта царна эшаш дола новкъостал а ду. Цхьабакъда цхьа йолча партийни организацеша уж профсоюзаш мел лоархІам болаш я теркал а ца деш, тесса бут цар болх. ССКП ЦК декабрьски пленумо массайолча партийни организацешта тІадиллад профсоюзни балхага дикагІа хьожилга, царна доаггІача бесса новкъостал а кулгал а делга. Партийни комитеташ декхарийла я профсоюзни органашта болх нийса дІабахьарна новкъостал де, профсоюзни инициатива хьаллаца, массайолча предприятешка цар лоархІам лакхбе.

Советски халкъага

ССКП ЦК-о, СССР-а Лакхерча Совета Президиумо, СССР-а Министрий Совето керда шу даькъал дувцаш хоатта моаршал

Дукха деза новкъостий! ДоттагІий! Вай социалистически сийлахь йоккхача Даьхен гражданаш!

Советски Союза Коммунистически партен Центральни Комитето, СССР-а Лакхерча Совета Президиумо, СССР-а Министрий Совето доагІача Кердача шерца дІайха моаршал хоатт турпалерча Советски халкъага, берригача болхлошка, колхозхошка. вай мехка интеллигенцега, сий долча советски Армен а Флота а бІихошка, вай белгалбаьннача дикача кагирхошка.

1957 шу йистедаьлар. Из дика шу дар-дикача дешаца накъа доакх из берригача советски наха. Коммунистически партен хьалхаленца коммунизм хьалъеш вай халкъо Іалаьмате дика, доккхий керда толамаш даьхар цу шера. 1957 шерара план лоархІам боллаш тІех кхоачашъяь вай промышленность кхы а чІоагІага лакхъеннай. Шура, даьтта, дулх даккхарна Американ ВІашагІкхийттача Штаташта тІехьакхе а хьалха довла а деза аьнна оттадаь декхар толамца кхоачашдеш, лакхлуш латт вай юрта боахам. Кхы а дикагІа лакхденнад халкъа материальни а культурни а вахара хьал, шерра даьржад нах чубаха цІеноп хьалдар.

ДІадаха шу адамий историен чу гІоргда вай мехка Іилма а техника а дегІадара доккхийча толамий шу а долаш. Талант йолча вай Іилмахоша, инженераша, техникаша, болхлоша дунен тІа эггара хьалха говзалца хьаяь латтан советски спутникаш социализм котъяьннача вай мехка сий кхы а лакхдеш йола, вай халкъа творчески гений я.

Берригача советски наха, хІаьта царца цхьана берригача социалистически мехкий халкъаша, дунен тІа мел болча прогрессивни наха 1957 шера дог гІоздаьнна дездир халкъий историен чухь керда зама хьайийллача Сийлахьйоккхача Октябрьски социалистически революцен 40 шу дизар. Дунен масса йолча міІингашкара вайцига баьхкача хьаьшашта бІаргадайр, кхы цІаккха а хургдоацаш, капитализман дукъ тІера Іоккхессача, кортамукъа даьннача халкъа, кортамукъа ваьннача сага социализм эттача фу де могаргда.

1957 шу дар дІахо а социализман мехкий цхьоагІо чІоагІъенна, уж чІоагІагІа кхотаденна, дунен коммунистически а болхлой а боламо Іалаьмате йоккхий коталонаш яьха, реакцени тІемеи низел машареи прогрессени низаш котдаьнна шу. Советски союза машар безача политико, еррига паччахьалкхенаш машаре яхара политико ший оагІонгахьа баьхар кхы а миллионаш бола нах. Дунен халкъашта юкъера кхоххам кІезиг-дукха мелбелар. Машара низаш хІара денна дегІа а ух, герз хьадар дІадаккхар тІагІертта дІа а дех, милитаризман беза мухь тІера Іоккхосса, атомни герз дІадаккхара а из юкъе ца доаладара а тІехьа, дунен халкъашта юкъера кхоххам дІабаккха, машар бахьан, халкъашта юкъе тешам хилара тІехьа къовсам лоаттабу.

Дукха деза новкъостий! ДоттагІий! Советски мохк Кердача шерга бода ший низах тоабенна болаш. Советски нах бокъонца тешаш ба 1958 шеро машара, демократена, социализмана керда толамаш дахьарг хиларах. Вай йиш йолаш да тешам боллаш тІехьа тІа хургдолчунга хьежа. Дерригача халкъаша а къа маьрша хьегаргдолаш, вай халкъо ше де дага кхоабар коммунизм хьалъяр кхоачащдеш кхы тІа а керда толамаш доахаргдолаш хьатІадоагІа шу хилийтарна шоай хур дергда Коммунистически партеси Советски правительствоси.

Кхы а дукхагІа чІоагІлойла, тоалойла, кхы а дукхагІа низ болаши йІаьхийгІеи хийла вай Сийлахь-йоккха Даьхе — Советски Социалистически Республикай Союз — машара а халкъаш кхерамах лорадара а чІоагІале!

Коммунистически партенеи Советски правительствонеи гонахьа кхотаденнача советски халкъа йохаргйоаца цхьоагІо — вай кердача йоккхийча коталоний а карагІдувларий а тешам-кхы а дикагІа чІоагІлойла.

Новкъостий, доттагІий, унахцІена, ираз долаш, творчески къахьегаме, дешача, дерригача шоай вахара чухь а балха тІехь а вай Даьхе дикагІа тоаярна, керда толамаш доахаш дахалда шо!

Керда шу ираз долаш хилда шун, дукха деза новкъостий!

ССКП Центральни Комитет

СССР-а Лакхерча Совета Президиум

СССР-а Министрий совет

СССР-а Лакхерча Совета Къамий Совете хоржамаш дарна хоржамий округех долча СССР Лакхерча Совета Президиума Указа тІара

СССР Конституцен 35 статьяси «СССР Лакхерча Совете хоржамаш дара Положенен» 25-чеи 26-чеи статьяшеи яххача тайпара СССР-а Лакхерча Совета Президиумо соцам баьб СССР Лакхерча Совета Къамий Совете хоржамаш дарна 633 хоржамий округаш вІашагІйохка, царца лаьрхІа:

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР

541. **Ленински хоржамий округ** (центр — Грозни). Гор. Грозне Ленински район.

542. **Сталински хоржамий округ** (центр — г. Грозни). Гор. Грозне районаш: Сталинскии Октябрьскии.

543. **Орджоникидзевски хоржамий округ** (центр — г. Грозни). Г. Грозне Орджоникидзевски район.

544. **Старо-промысловски хоржамий округ** (центр г. Грозни). Гор. Грозне Старо-Промысловски райони Надтеречни сельски райони.

545. **Курчалоевски хоржамий округ** (центр—Курчалой). Районаш: Курчалоевскии Саясановскии Ножай-юртовскии.

546. **Малгобекски хоржамий округ** (центр—г. Малгобек). Гор. Малгобеки, цунна гонахьара юрташи, Назрановски райони.

547. **Наурски хоржамий округ** (центр—станица Наурски). Районаш: Наурскии, Шелковскии, Каргалинскии.

548. **Гудермесски хоржамий округ** (центр — г. Гудермес). Районаш: Гудермесскии Грозненскии.

549. **Сунженски хоржамий округ** (центр станица Орджоникидзевски). Районаш: Сунженскии, Первомайскии.

550. **Урус - Мартановски хоржамий округ** (центр — Урус-Мартан). Районаш: Урус-Мартановскии, Ачхой-Мартановскии, Советскии.

551. **Шалински хоржамий округ** (центр — Шали). Районаш: Шалинскии, Веденскии.

СССР Лакхерча Совете хоржамаш чакхдахарах

СССР Лакхерча Совета Президиума Указ

1958-ча шера 14 марте, йиазлагІа вІашагІтехача СССР Лакхерча Совета бокъонаш йистеяларца, СССР Конституцен 54 статья тІа гІолла, Советски Социалистически Республикай Союза Лакхерча Совета Президиумо соцам бу:

СССР Лакхерча Совете хоржамаш делга чакхдоаккхалда 1958 шера 16 марте.

СССР Лакхерча Совета Президиума Председатель
К. ВОРОШИЛОВ.

СССР Лакхерча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

СССР-а Лакхерча Совета Союза Совете хоржамаш дарна хоржамий округех СССР-а Лакхерча Совета Президиума Указа тІара

СССР-а Конституцен 34 статьяси «СССР Лакхерча Совете хоржамаш дара Положенен» 24-чеи 26-чеи статьяшеи яххача тайпара СССР-а Лакхерча Совета Президиумо соцам бир, СССР-а Лакхерча Совета Союза Совете хоржамаш дарна 731 хоржамий округаш вІашагІйохка, царца лаьрхІа:

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР

410. **Ленински хоржамий округ** (центр — г. Грозни). Гор. Грозне районаш: Ленинскии, Сталинскии, Октябрьскии, Старо-промысловскии, гор. Малгобеки цунна гонахьара юрташи, районаш: Надтеречни, Урус-Мартановски, Ачхой-Мартановски, Советски, Назрановски, Первомайски, Сунженски, Сталински районни Совета карайола Черноречье яха поселоки.

411. **Орджоникидзевски хоржамий округ** (центр — г. Грозни). Гор. Грозне Орджоникидзевски райони, Каргалински, Шелковской, Наурски, Курчалоевски, Саясановски, Ножай-Юртовски, Гудермесски, Грозненски, Шалински, Ведениски районаши.

„Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах"
Дунен халкъашта юкъера Ленински премеш телача Комитете

1957 шера 5-чеи 11-чеи ноябре академика Д. В. Скобельцына председателал а деш «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» Дунен халкъашта юкъера Ленински премеш телача Комитета заседанеш хилар.

Дунен халкъашта юкъера Ленински премеш хьожайойла аьнна оттаяьча предложенешка а хьежар Комитет, цу деша хьакъехь соцам а бир.

1956 шера «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» Дунен халкъашта юкъера Ленински премеш лойла аьнна Комитето баь соцам ба лохехьа арабоаккхаш.

1956 шера «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» дунен халкъашта юкъера Ленински премеш хьожаярах

Халкъашта юкъе машар чІоагІбарах» Дунен халкъашта юкъера Ленински премеш телача Комитето 1957 шера 11 ноябре баь соцам.

Машар лорабе а чІоагІбе а леладу гІулакхаш денал доллаш къаьстта дика кхоачаш дарах «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» хьожаю Дунен халкъашта юкъера Ленински премеш лойла укх наха:

Чандрасекхар Венкат **Раман** яхача физикана — Іилмахочоа, индийски Іилмай академен президента.

Эммануэль **д Астье де ла Вижери** яхачоа — общественни деятела, Дерригдунен машара Совета вице — председатела (Франция).

Мария Роса **Оливер** яхачоа—писательница, общественни деятела, Дерригдунен машара Совета члена (Аргентина).

Николай Семенович **Тихоновна** — писатела, Советски машар лорабара комитета председатела (СССР).

Удакендавала **Сарананкара** Тхеро яхачоа — буддийски мозгІара (Цейлон).

Данило **Дольчи** яхачоа — писатела, общественни деятела (Италия).

Генрих **Брандвайнер** яхачоа — дунен халкъашта юкъерча а кинизий а бокъон Грац яхача города университета профессора (Австралия).

Комитета председатель:
Дмитрий СКОБЕЛЬЦЫН,

Комитета председатела заместилаш:
ГО МО — ЖО,
Луи АРАГОН,

Комитета членаш:
Григорий АЛЕКСАНДРОВ,
Джон БЕРНАЛ,
Ян ДЕМБОВСКИЙ,
Анна ЗЕГЕРС,
Павло НЕРУДА,
Михаил САДОВЯНУ,
Сохиб Синг Сокхей:
Илья ЭРЕНБУРГ.

Чандрасекхар Венкат Раман

Эммануэль д'Астье де ла Вижери

Мария Роса Оливер

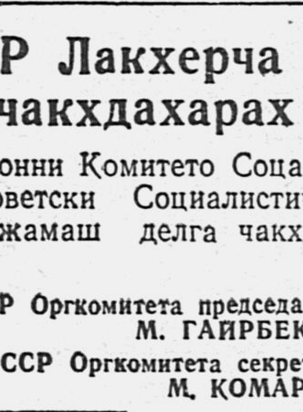
Николай Семенович Тихонов

Генрих Брандвайнер

Удакендавала Сарананкара Тхеро

Данило Дольчи

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхерча Совете хоржамаш чакхдахарах

Нохч-ГІалгІай АССР Организационни Комитето Соцам бу:

Нохч -ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республикан Верховни Совете хоржамаш делга чакхдоаккхалда 1958 шера 16-ча марте.

Нохч-ГІалгІай АССР Оргкомитета председатель
М. ГАЙРБЕКОВ,

Нохч-ГІалгІай АССР Оргкомитета секретарь
М. КОМАРОВ.

Къонача электрика социалистически тІалоацамаш

Дукха ха йоацаш Первомайски районе цІа а вена, Первомайски района электростанцен заведующел а этта, сай профессех болх беш ва со. Дукха балхаш да электростанцен болхошта хьалхашка латтараш. Электростанцен ремонт яр, къаьна линеш хувцар, керда линеш яхкар, кхыдараш.

ЦІавалехьа, со болх беш хиннача Кустанайски областера Федоровски района Кень-Аральски зерносовхоза электростанцера болхошца социалистически яхь а лаьца, доккхийча толамашца балхаш чакхдаха лаьрхІа я тха, Первомайски электростанцен коллектив.

БАЗГИЕВ Б.,
Первомайскерча электростанцен заведующи.

Боккха исторически лоархIам бола решенеш

2-ча январе Лермонтова цIерах долча театре республикан партийни актива собрани хилар. ЧIоагIа дог айдаларца сийлен президиуме хорж ССКП Центральни Комитета Президиума членаш.

Активан собране ССКП ЦК декабрьски Пленума итогехи республикан партийни организацей декхарехи доклад йир ССКП обкома хьалхарча секретара новкъ. А. И. Яковлевс.

Вайна довзача тайпара ССКП ЦК декабрьски Пленумо дийцар коммунистически болхлойи партей викалий Совещаней итогехи СССР профессиональни союзий балхахи, организационни дешаши.

— Коммунистически болхлойи партей викалий Совещанес, — аьлар докладчико, — тIеххьарча шерашка социализм хьалъяра а революционни болама а опыт Iилмо маяхха хьагулъяь йола Деклараци тIаийцар. Вошал долча ерригача партеша иштта берригаш а раьза а болаш тIаийцар машара Манифест.

Совещанен итогаша тешал ду, дунен халкъашта юкъера коммунистически болама низаш Iалаьмате чIоагIа дегIадара, марксизман-ленинизман сийлахь — йоккха идеяша дунен массайолча миIангашкарча миллионаш а миллионаш а болча наьха хьаькъал кара а дерзадеш ший дика влияни ю дунен дерригача исторена.

— Вай, ССКП членаш, — белгалдоах новкъ. Яковлевс,— гIаддуг сийлахь—воккхача Ленина хьаяь сийдола вай Советски Союза Коммунистически парти массане а тIаийца дунен халкъашта юкъерча коммунистически а болхлой а болама баьчча, хьалхле лелаю низ хиларо. Цо вай дегаш кура доах, хIаьта цунца цхьана кхы а лакхайоах партен члена цIи, вайх хIаранегара дIадех коммунизм хьалъяра сийлахь-доккха декхар кхоачашдарна къовсам лоаттабеш кхы а дукхагIа низаш тIадахийта, кхы а дукхагIа инициативеи активности лелаелга.

Коммунизм хьалъярна боккха лоархIам болаш ба СССР профсоюзий балхах ССКП ЦК Пленумо баь соцам.

— ССКП XX-гIа съезд хинначул тIехьагIа,—йоах докладчико, — вай республикан профсоюзни организацеша кIезигадукха тоабаьв шоай болх, цо торо хилийтар 1957 шера промышленностан а юртбоахаман а планаш толамца кхоачашъе. Профсоюзни организацеша наха юкъе организаторскии кхетамца хьалкхебареи балхаш деш дукхагIа инициатива йолаш тIа гIертта лелабе яьннай из болх, Цунца цхьана профсоюзни организацей балха юкъе цIенхоштта кхоачамбоацараш да. Профсоюзни организацей болх айбанза баргбац. Цар керттера декхар да къахьегамхой вахар а культура а кхы а лакхадаккхара духьа промышленни юртабоахамеи производство кхы а сихагIа дегIайолаяра духьа халкъа боахам кхы а лакхабаккхарна, Советски паччахьалкхен экономикан а оборонан а низ чIоагIбарна, халкъабоахаман планаш кхоачаш а тIеххкоача ша ярна, технически прогресс бахьан, ца хаддаш балха овсарле дегIаахийтарна, мамогга хIаман кхомбарна, ерригача резерваехи дулргдолчохи дукхагIа пайда эцарна къовсам лоаттабе нах оарцагIа бахар.

Нов. Яковлева доклад яьлча пренеех къамаьл дир облсовпрофа председатела новкъ. Г. И. Исаевс, мехкдаьттани химически промышленностан бохлой профсоюза обкома председатела новкъ. М. И. Калугина, «Красный молот» завода цехкома председатела новкъ. В. И. Миханаджес, партен Грозненски горкома секретара новкъ. А. П. Костюченкос, Грозненски шурий совхоза рабочкома новкъ. М. И. Мумриковс, машиннаькъа Грозненски отделенен райпрофсожа председатела новкъ. Г. М. Евангуловс, партен Ленински райкома секретара новкъ. Г. Ф. Галковас, Кировски МТС-а директора новкъ. Е. А. Изварина, ВЛКСМ обкома секретара новкъ. В. В. Голубовскес, «Малгобекнефта» шоллагIча промыслан промкома председатела новкъ. И. В. Максимовс, юрта боахамани заготовкайи болхлой профсоюза обкома председатела новкъ. С. Ф. Копыловс. Цар массане а раьза болаш тIаийцар ССКП ЦК декабарьски Пленума соцамаш, цар белгалдаьккхар коммунизм хьалъярна боккха лоархIам болаш уж хилар.

Къамаьлаш даьчар дукха уйла тIаяхийтар республикан профсоюзни организацей балха юкъерча кхоачамбоацаршта. Дика балхаш даьраш гучабахарца царна знамеши премеши яларца мара социалистически соревнованен хьалхле лелаелга ца ледадеш дукха моттигаш хилар, дика болх бечар опыт хьагулъеш, из шерра дIайовзийташ, производстванна юкъе из хьож балхаш кхоачамбоацаш леладу. Гучадахац тIехьаюсача предприятей, цехий, бригадий, цхьаболча болхлой болх во лелалара бахьанаш.

Предприятей болх тоабарна боккха лоархIам болаш я единоначален принципаш кIалхарча контролеца вIаши дардеш йола производственни совещанеш. Республикан предприятешка тIехьарча хана производственни совещанеш дукхагIа йой а дукхача предприятешка производствон доал дарна юкъе болхлой озаш йола форма хиннаяц царех. Цхьаболча боахама хьалхле лелаераша хьинаре дакъа лацац производственни совещанейи болхлой собранейи балха юкъе, цига тIаийду соцамаш кхоачаш дац. Профсоюзни организацеш декхарийла я производственни совещанешта хьалхе лелаелга тоаде, цар лоархIами авторитети лакхде, цар соцамаш кхоачашделга Iалашде, цу совещанешка дувца вахара лоархIам бола производственни дешаш увттаде.

Къамаьлаш даьраша иштта белгалдир цхьайолча предприятешка коллективни договораш кхоачашделга во лелаш хилар. Болхлошта хьалхашка шоай декхараш кхоачашдарна бехктокхам ца хеташ я машиннаькъа Грозненски отделенен, Гудермесски мехкдаьттан управленен, Центральни ремонтно-механически завода администрацеш.

Вахара, къахьегам лорабара, кхерамах лоравалара техника лелаяра дешаш дувцаш къамаьлаш даьраша белгалдаьхар къахьегам вIашагIболлара къахьегама законаши кхерамах лоравалара правилаши кхоачашъярна цIенхоштта кхоачамбоацараш долга. Профсоюзни организацеш доккхий балхаш де дезаш я къахьегамаи алапенеи нормировани ярна, культурнии вахареи объекташ хьалъярнеи, нах чубаха цIенош дIанийсдарнеи контроль оттаярна.

Коммунизман школа хиларца профсоюзаш декхарийла я къахьегамхой коммунизман уйла чуйоссаеш хьалкхебе, болхлоштеи гIулакхерча нахаи юкъара а производственно-технически а дешар Iомадарна новкъостал де, художественни самодеятельности, физкультуреи, спорти дегIайоалае, салаIар вIашагIдолларна дукхагIа йокхо е. Иштта доккха декхараш кхоачашде дезаш доллашехь а вай республикан профсоюзни организацей кхетамца хьалкхебара болхи цун чулоацами къахьегамхоша дIадехача гIулакхел тIехьадиса да. Дукхача клубаша, дворецаша, культуран цIеноша кхоачамболлаш дIадовзийтац производственно - техническии естественно - Iилмани дешар, производстван новаторий дика опыт дIа мела йовзийт. Профсоюзаш декхарийла я нах советски патриотизман, социалистически интернационализмани халкъий доттагIлени уйла чуйоссаеш хьалкхебе, уж мехка дай хилара уйла дегIайоалае, производственни планаш кхоачашъяра, технически прогресс бахьан, обществон производительни низаш дIахо а дегIадара духьа а мехка вахара рузкъаш шортта хилийтара духьа а Даьхенна хьалхашкара цар бехктокхам лакхбе.

ССКП ЦК Пленумо белгалдаьхача, профсоюзни организацей болх цIенхоштта тоабара декхараша партийни организацешта тIадул профсоюзни комитетий балхага кIоаргагIа хьожалга, къахьегамхой кхетамца хьалкхебара а общественни вахара юкъе хьинаре дакъалацарна чуозарна а новкъостал делга.

Партийни актива собранес чIоагIа раьза хиларца ССКП ЦК Пленума Соцамаш тIа а ийцар йоагIаш йола решени а йир. Собране дакъалоацаш хиннараша ССКП ЦК тешайир Нохч-ГIалгIай АССР областен партийни организацес ССКП ЦК декабрьски Пленумо даь соцамаш толамца кхоачашделга Iалашдерг хиларах.

Школан художественни самодеятельность

Дукха ха яц СурхотIарча школан дешархоша художественни самодеятельноста гIулакх дIадоладаь. «Сий» яхача пьесаца дIайолайир цар шоай хьалхара концертни программа.

Къаьстта дика дакъа лоацаш ва Нальгиев Саварбик. Цо «Пхьа» яхача пьеса тIара Iаьлах-Хьажий роль ловзаю. Йолча тайпара Iаьлах-Хьажий оамалаш зрителешта дIайовзийта гIерташ чIоагIа къахьег Саварбика. Белгал баьнна дика ловзаю шоай ролаш 10-ча классерча дешархоша Бараховс, Аушевас Д., Нальгиевс И. Школера занятеш йистеяьлча юхе а бисе иллеш а халхар а Iомадеш ба уж.

Юртарча бахархой а дешархой а чIоагIа сакъердалу гIалгIай меттала духхьашха увттадеча концерташка хьажача. ГIалгIай искусство тоаялар а хургдар наьха сакъердам дукхагIа а хургбар, нагахьа санна СурхотIарча юкъерча школан дешархоша дIадоладаь из сийдола гIулакха шоашка а ийца кхыча школаша а болх боре. Цу гIулакхa къаьстта оарцагIъяла еза Назрановски районни культуран отдел.

Из тайпа бакъахьара гIулакх могадеш а хьаллоацаш декхарийла йола организацеш хуларе, вайнаха юкъе дикагIа леларгдар культура а искусство а.

М. ДАКИЕВ.

Даь доаккхал

Озерни яхача юрта дика вовзаш ва 60 шу даьнна Мусаев Рамзани, цун дезали.

Тха Рамзан, — йоах цунах «Гвардейски» совхоза парторганизацен секретаро нов. Сунцовс, — берригача болхлошта хьокхам ба. Ха яха ше хиларга хьежа ца а Iеш, кагийча нахаца къувсаш болх бу Рамзана. ДIаде деза кIа чудола склад лораяр ше долаш, кхыдола, ялат дегаш а, помещенеш цIенъеш а балхаш ду цо кагийча нахал тIехьа ца вусаш. Цун дезал а болх иззамо къахьегама наькъ тIа. Болх дика бе гIерташ, балхаца безам болаш ба Рамзана дезал, цудухьа цо доаккхал ду ший берех. Цунна дега гIоз хул дика болх беча ший къонгех — зIамагIча Мутухи, воккхагIча Раженахи дика цIи йоаккхаш юртара нах хилча. Уж шаккъа а «Гвардейски» яхача совхозе болх беш ва. Муту шофер ва, Ражен автомеханик ва — шийгара эша новкъостал безамца ду цо болхлошта, механизатораштa.

Беррига дезал цIагIа гулбелча, каст-каста хоатт Рамзана царга балха гIулакхаш. — Тахан фермашка доакъар кхохьаш ма хиннавий хьо, — оал цо Мутугага,— хьаалал, норма кхоачашййири Iа? — Тахан цаI ах норма яьккхар аз. — ТIаккха хьа машинаш мишта лел?— аьле, хоатт Раженага. Болх ца беш цхьаккха а яц, — аьле жоп лу говза механик волча Ражена. Таберка, Ражена сесаг, совхозера дикагIа йола доярка я. ХIара Iаттагара 1300 литр шура планах йоагIача — 1880 литр шурий яьккхай цо. Ший дезалах доаккхал де йиш йолаш ва Рамзан. Цкъаза къонгаша оал цунга: салаIа хьайна, дукхача шерашка баьб Iа болх. ВIалла ладувгIа а тигац Рамзана цу къамаьлашка.

— Болх ца беш вагIа сатургдац са, йоах цо. — ХIанз массане а къахьега деза ше ца кховеш. Партеси правительствоси — хIара сага сих шуреи, дулхи, даьттеи даккхарна США-на тIехьакхе аьнна, даь соцамаш кхоачашде деза.

Из декхар кхоачашдеш дог ца Iабаш къахьегаш ба Мусаева дезал.

Н. ШИПУЛИН.

ХьажкIаш дикагIа хьувкъийтара духьа

1957 шера Сунженски районерча «Путь коммунизма» яхача колхоза № 2 йолча бригадо ерригa ше дIайийна хиннача 70 гектара тIара, хьажкIаш чуийцай хIара гектара тIара 65 центнер йоаккхаш.

1958 шера шоай болх кхы а лакхбе аьнна шоашта декхар тIаийцад цу бригадерча къахьегамхоша. Бригадиро новкъ. Логадина Петр Васильевича йоах, оаха укх шера лаьттах кIезига техаяр минеральни удобрени. ХIанз оаха цун теркам а баь, укх шера из болх дикагIа лелабе аьнна лаьрхIад. ХIара гектарах оаха тохаргья 8-10 тонн минеральни удобрени. Цу бригадерча къахьегамхоша денна дош кхоачашдергдолга хьахьокх дика лелабеча балхо. Iурра денз сарралца кхашка минеральни удобрени кхухьаш ши трактор я. «Белорусь» яхача тракторца прицеп тIехьа а йиза удобрени кхашка кхухьаш ва говза тракторист новкъ. Салтунов А. Цу бригадерча тракторашта минеральни удобрени тIайотташ а тIера Iайоассаеш а дика болх беш вий колхозник ва. Салтуновца социалистически яхь а лаьца, из болх дика лелабеш ва тракторист новкъ. Клешенко В. Цо ше болх беча тракторца 11-12 тонн удобрени дийнахьа дIахьо кхашка. Из болх цу бригадерча къахьегамхоша дика лелабарах, шин кIиринна кхашка дIайихьай 200 тонн совгIа удобрени.

№2 йолча бригадо, Нестеровски МТС-е а колхозе а из болх эггара дикагIа лелабу.

РОЖАПОВ.

Нохчийн гIалгIайн 40 бер да Малгобекски районерча Алан яхача юрта 1-ча классе дешадагIаш. Цу классе хьехаш воал хьехархо Пешхоев Сатабе Султан.

С. ШЕРИПОВА сурт.

Керда квартираш

Моздокски улицах дола «Красни молота» завода бархI квартира йола цIа хьалдаь даьннад. Из цIа хьалдаьд цу цIагIа баха ховшаргболча наха шоаша дакъа лацаш.

26 декабре завода ЖКО-с ордераш дIайийкъар болхлошта. Завода директоро новкъ. Колесникова хIамаш дIаккхаьха пхиъ грузовой машин а елар.

Пхиъ дезалхо волча новкъ. Куловеровна (№ 13 йолча цеха фрезеровщик) кхоъ цIа дола квартира еннай. Виъ дезалхо волча №14 йолча цеха слесара ШНЭ ши цIа дола квартира еннай. Царел совгI, квартираш еннай завода АТС-а болхлочоа Перхинан, №11 йолча цеха шофера Шияновна, №12 йолча цеха слесара Якубовскена кхыбараштa а.

Кердача квартирашка я электросердал, центральни отоплени, газ, водопровод, канализаци.

Уж беррига болхлой готтача а маьха дезача а квартирашка бахар. Цудухьа 26 декабрь — царна боккъонца дола цIай дар.

ХьатIаденача 1958 шера «Красни молота» кхы а дукха болхлой бахаховшаргба кердача квартирашка. ХIанз «шоай кулгашца» яхача методаца хьалдеш латт ткъаь йиъ квартира йола ши цIаи бархI квартира йола цхьа цIаи. Цул совгIа, укх шера хьалдергда ткъаь йиъ квартира йола диъ цIаи, 100 моттиг йола детсади, тикеи.

Дика пионервожатая

Дукха безаш а дика кхеташ а лелабу СурхотIарча школе кертера пионервожатая йолча Виолетта Геворкянас. Из цига балха кхаьчачул тIехьагIа къаьстта эрга баьлар дешархошта юкъера болх. ДикагIа бола дешархой шийгахьа а баьха, школера дисциплина а школен вахарцара болх а хобаллал тоабир новкъ. Геворкянас. Бераштa юкъе гу из даим. Ший дийнахьара декхар дIаденна яьнначул тIехьагIа а сацатувш бераштa хьехамаш деш хул из. Цо Iомаду бераштa иллеш, тайп-тайпара ловзараш. Дешархоша дика лоархIаш я Виолетта. ЦIаккха а цунна духьала йист ца хулаш, цо аьннар ду цар. Духхьашха цо даладир школе бераштa утренникаш делга, иштта кхы дика хьехама балхаш а. ХIанз кердача шера елка кийчъеш я Геворкян ший пионерашца. Цу тIехь дика толамаш а даьхад цар.

Дешархой чIоагIа гIадбаха ба иштта говза кулгалде ховш йолча пионервожатеца керда шу дезде шоай йиш йолаш.

ДАКИЕВ.

Исторен, метта, литературан института Iилман балхах

1957 шера 7 июне НГIАССР-а Оргкомитета баьча соцамах исторен, метта, литературан Нохч-ГIалгIай Iилмантохкама институт юхаметта оттаяьй. Цун кхоъ сектор я: исторен, метта, литературан.

Институте болх беш ва нохч-гIалгIай мотт, литература, фольклор дика ховш вола, Октябрь бахьан даьча тIемашта юкъе доккха дакъа лаьца вола, доцент Ошаев Х. Д., нохчий-эрсий словара, грамматикан, дукхача учебникий автор вола Мациев А. Г., гIалгIай орфографически словара, гIалгIай орфографен, кхыча дукхача учебникий автор вола Оздоев И. А., Iилман дукхача балхий автор вола, литературоведенен мастер вола Мальсагов О. А.

ЧIоагIа гIадвугаш да институте нохчийи гIалгIайи кхалнах Чентиева М. Д., Джамбулатова З. К., Гойгова З. А. толамца болх беш хилар.

Институте болх беш ба: Iилмай цхьа кандидат, цхьа доцент, аспирантура йисте яьккха кхо саг.

Нохч-ГIалгIай республикас институто толамца болх бе йиш хургйолаш торонаш Iалашъяьй: дика цIенош деннад, Кавказа исторех, Кавказерча къамий меттех, художественнии край йовзареи 60 том совгIа литература юкъе а долаш, дика библиотека еннай.

МалагIа декхараш латт института хьалхашка:

Нохч-ГIалгIай халкъа истори яздар. Ший истори а хьалха дIадахар а доацаш цхьаккха халкъ дац, Нохч-ГIалгIай халкъа а да Iалаьмате дика а кхетам луш а дола ший истори. Цхьабакъда, из тахка а язде а дезаш да. Боккхийчар, кагичар, кхалнаха, маIача наха каст-каста хоатташ хоз: малаш да вай? Мичара даьннад вай? Дукха ха йий вай Кавказе даха? Нохч-ГIалгIай халкъ доаккхал деш да шоай хиннача революционни гIулакхах, Г. К. Орджоникидзеси С. М. Кировси кулгал а деш, Октябрь бахьан ше лоаттабаьча къовсамах, 1917-1921 шерашка халкъа ираз бахьан шоай вахар дIаденнача, сий долча шоай къонгех Шерипов Асланбеках, Ахриев ГIапурах уж санна болча кхы дукхача шоай къонгех.

Иштта доаккхал ду вай халкъо Сийлахь-боккхача Даьхен тIема тIа шоай сийлен цIи хазийтача турпала ший къонгеха. Юххера а, вай довза декхарийла да Октябрьски революци яьнначул тIехьагIа социалистически боахаман а культуран а хьакъехь вай малагIа толамаш даьхад.

ДIахо, нохчийи гIалгIайи хила деза шоай метта дика алфавит а орфографи а, кхоачам балла дола эрсий-нохчий-гIалгIай словараш, шоай метта грамматика, вай школешта хила деза дика учебникаш, гойтара пособеш, наьна метта а литературан а программаш.

Нохчийи гIалгIайи литература дегIадарна новкъостал де декхарийла я институт: хIара поэта а писатела а творчествон боаггIа мах бе, нохч-гIалгIай стихаш язъяра а поэзен гIулакха а дош тахка; фольклор гулде, тахка, арадаккха деза цо. Нохч-ГIалгIай халкъа дIаяхача заманах юхедисаьрий дош тахкар НГIАССР экономически а культурни а дегIаяра хьакъехь боккха лоархIам болаш да. ХIара халкъа ший оамалаш а традицеш а я. Царна юкъе да зуламане гIулакхаш а. Укх тIехьарча 13-14 шера нохчаштеи гIалгIаштеи юкъе мела лелабаьб политически кхетама болх. Из болх лакхбе беза. Социалистически обществе хила йиш йоца гIулакхаш: пхьа, йоI йодаяр, кхалнах общественни балха юстара бахар, йиIигашка ца дешийта увттаю духьаленаш, школе ца ахар, иштта кхыдараш а тахкеи уж гIулакхаш хьадухдувла бахьанаш лахеи декхарийла я институт. Уж гIулакхаш халкъа унахцIена долча дегIа тIа даьнна комаргаш хилар дIадовзийта деза. Бакъда, еррига оамалаш (Iадаташ) яц,во. ДIадахар дерригa во долаш халкъ дац. Боккхий нах лархIар, боккхача наьха теркам бар а царна новкъостал дар а, даь-наьна сийдар, наха юкъе эздел долаш хилар, обществон къахьегаме яхь йолаш хилар могаде дезаш а хьаллаца дезаш а гIулакхаш да.

Халкъа вахара чухь а цун оамалашта юкъе а водар нахага дIадовзийташ дукха болх бе беза институто. Институто болх бу ах шу мара дац. Цу лоацца хана дукха болх баьб цо. Цхьабакъда кхы а дукхагIа а дикагIа а бе беза болх.

Ший балха тIехь пайдане хургбола нах чуозаш я институт.

Фу даьд цу лоацчача хана институто?

Кавказа а Москвен а Iилмантохкама учрежденешца ший хьалха хинна бувзамаш юха дIадоладаьд институто. Нохч-гIалгIай халкъах дола дешаш тахкар шоай Iилман-тохкама болхлошта юкъе доагIача Москверча СССР-а Iилмай Академен языкознанен институтаца, материальни культуран институтаца, Гуржий а Армений а Iилмай Академешца, Къилбаседан Кавказа институташца, профессорашца Л. П. Семеновца, Б. В. Скитскеца, М. Я. Немуговскеца, Крупновца, Ю. Д. Дешариевца, В. Н. Абаевца, кхыбарашца а бувзамаш да хIанз института.

Штатни болхлой а боацаш, Iилман моттигера болхлой ший балха юкъе оза гIерт институт.

Юхаметта оттаяьча Нохч-ГIалгIай АССР-а хьалхашка хала а бехктокхаме а дола декхараш латт- къамий школаш юхаоттаяр. Из декхар кхоачашде ший сотрудникий дерригa низаш тIадахийтад институто.

Нохчийи гIалгIайи меттала хьехача учителий курсашта программаш увттайир института сотрудникаша, нохчийи гIалгIайи меттех а уж хьехарах долча методиках а лекцеш йийшар Д. Д. Мальсаговс, А. Г. Мациевс, С. Ч. Эльмурзаевс, О. А. Мальсаговс, М. Д. Чентиевас.

Нохчийи гIалгIайи меттех а литературах а йола программаш увттаяьй институто, хIаьта иштта царех йола учебни планаш а увттаяьй лакхехьа бийцарашеи Х. Д. Ошаевси.

Нохчийи гIалгIайи метта а литература дешара а дола учебникаш увттадеш, автораш, редактораш, резензенташ болаш дакъа лаьцар института сотрудникаша Д. Д. Мальсаговс, Х. Д. Ошаевс, А. Г. Мациевс, И. Д. Оздоевс, С. Ч. Эльмурзаевс, М. Д. Чентиевас, О. А. Мальсаговс, З. Д. Джамалхановс.

Нохчийи гIалгIайи мотт школе, педучилище, пединституте хьехарах йола консультацеш ю институто.

Вай йоазув тоадара дешашка хьожаш а хиннаб института сотрудникаш:

Хьадда техка а, Iомадаь а, тоадаь а даьннад нохч-гIалгIай алфавита гIулакх цу гIулакха специалисташа нохчийи гIалгIайи орфографи кийчдеш латт.

Iалаьмате дукха болх хиларах шоаш мукъа боацашехь печата тIа выступленеш е а лекцеш еша а ха лохар института сотрудникаша. Печата тIа яздеш а лекцеш ешаш а, цар дувцар нохч-гIалгIай халкъа исторически хинна дIадахараш, нохчийи гIалгIайи литературах, наьна мотт а нохч-гIалгIай йоазон истори а хьехара методех, НГIАССР-а шовзткъа шера карагIдаьннарех, иштта кхыдарех а.

Укх лоаццача хана Iилман дикка болх баьб института сотрудникаша:

Д. Д. Мальсаговс яздаьд «Слово о полку Игореве» яхача произведенен цхьайолча ца кхетача моттигех. Цу произведенен чулоацам чура Кавказа, мадарра аьлча, Нохч-ГIалгIай мехка метта а этнографически а материал тохкаш эггара хьалхагIа беш бола болх ба из. Цу гIулакха специалисташа дика мах бир цун. Грамматически классан проблема техкаш ва Д. Д. Мальсагов. Х. Д. Ошаев нохчий литература тохкаш ва. Цо яздаьдаьккхад «Нохч-ГIалгIай метта чухь классни элементай рудиментарни юхедисараш» яха йоазув.

Къамийи доазол дехьарчеи меттай словарий издательстве кепа тоха дIаденнад А. Г. Мациевс яздаь 35 эзар дош дола «Нохчий-эрсий словарь». «Нохч-гIалгIай кицаш» а яздаьдаьхад цо.

«Нохчий-гIалгIай йоазон истори» яздаь яьннай М. Д. Чентиева

Нохчий орфографех толам боллаш болх беш ва З. Д. Джамалханов.

«Нохчийи гIалгIайи чунца нийсдеш аькхий морфологи» йисте доаккхаш ва И. А. Арсаханов.

Исторен секторе

«1917—1920 шерашка хиннача революционни къовсама юкъе нохч - гIалгIай халкъо даьр яздеш я З. А. Гойгова. Цул совгIа, Нохч-ГIалгIай мехка баьча граждански тIемах яздаьча йоазонех массехк рецензи а язъяй цо.

«Нохч-гIалгIай халкъ Сийлахь-боккхача Даьхен тIема тIа» яхача ший балха цхьоалагIеи шоллагIеи дакъа йисте даьккха яьннай З. К. Джамбулатова.

«Т. Эльдерханова революционни болх» яхар яздеш ва И. А. Шаипов, НГIАССР-а 40 шу дизара хетаяь, «Лоамашка малх хьеж» яха цо язъяь статья «Известия» яхача газета тIа араяьлар.

Литературан секторе

«ГIалгIай литература хьадалари из дегIадари» яха болх а «А. Ведзижева творчество» яха статья а язъяьй О. А. Мальсаговс.

«ГIалгIай литература» яхача Iилман балха материал гулъеш а цу тIа болх беш а ва из.

Нохчий фольклор гулдеш а из тохкаш а ва С. Ч. Эльмурзаев.

«Ханпаша Нурадилов» яха сборник, М. Д. Чентиеван «Нохч-гIалгIай йоазон истори» «института известеш» тIа печать тоха кийчдеш я институт.

1958 шера январь бетта «института известеш» тIа печать тоха дIачуларгда 15—18 печатни лист хургйола балхаш. Царна юкъе хургда:

1) З. А. Гойговас яздаь «1917—1920 шерашка хиннача революционни къовсама юкъе нохч-гIалгIай халкъо даьр».

2) З. К. Джамбулатовас яздаь «Нохч-гIалгIай халкъ сийлахь-боккхача Даьхен тIема тIа».

3) «ГIалгIай мехка феодализмах дола дош», автор проф. Г. В. Скитский.

4) «Пятигорски съезд», автор Шабаньянц.

5) «Нов. нов. Н. Ф. Гикало, А. Шерипов, Г. Ахриев», автор Шабаньянц.

Метта а литературан а секторашка

Д. Д. Мальсаговс яздаь «Слово о полку Игореве» яхачун цхьойолча цакхетаеча моттигех».

Х. Д. Ошаевс яздаь «Нахски метта чурча классни элементай хувца ца луш, чIоагIденна юхедисараш», иштта А. Г. Мациевс, профессора В. И. Абаевс, Л. И. Семеновс, К. Т. Чрелашвилес яздаь балхаш.

Филологен Iилмай кандидат Мальсагов Дошлакъа.

ОРС-ас теркал бац тикай болх

Советски торговлен керттера декхар—ца хаддаш къахьегамхошта эшаш дола товараш тикашка лоаттадар а, уж ларттIа, торговлен бокъонашца царга дIадохкар а да. Вай мехка а республике а Iалаьмате дика вIаштIехьабаьккха ба паччахьалкхени, кооперативнии, колхозни торговлен болх. Укх сахьта дика вIаштIехьабаьккха ба Первомайски райпон системан болх. ХIара денна къахьегамхошта эшаш дола сапа, тух, цIилеторгаш, ужжамо кхыдола товараш ца хаддаш хул тикашка.

ЛарттIа лелац Первомайски районерча «Леспромхоза» грознерча ОРС-а кхаь тикан болх. Тикаша Iалашъе езаш кхыбола юрташкара къахьегамхой боацаш, Сунженски Леспромхоза Первомайски Лесоучасткан болхлой йоккха контингент я.

ЙоккхагIа йола цаI Лесоучасткан территоре тIа йолаш. кхоъ тикеи, столовеи, пекарнии я ОРС-а Первомайски районе. Тикашкара товарий ассортимент къе я, хьаэца шекар а кондитерски изделеш а хилаш нонагIа йолча хана. ХIара денна эшаш дола керосин, тух, сапа, ужжамо кхыдола товараш а доацаш ха хул тикашка. ВIалла а дац дохкаш берий товараш: когадувхар, кертатуллар, пасаташ, тайп-тайпара барзкъаш.

Нов. Фабия заведующи вола Лесоучасткера тика ший ханна йийла ца хиларагI, болхлой пекарне а ухаш, маькх йохка яхаш, дехар деш хул. ХIаьта, пекарнен заведующес, торговлен бокъонаш йоха а еш, маькх йохк кхы бе оамал а боацаш бисача болхлошка.

32 километр яхача участкерча тикача маькх ца хиларагI 4—5 км, гIаш маькх эца ух болхлой. Тикашка дена керда товараш ханнахьа, маьхаш тIа а яздаь, тархеш тIа Iодехкац. Дохкаш дадача товараш тIа маьхий ярлыкаш яхкац.

Цхьанна тайпара ларттIа лархIа йишйолаш дац тикаш дIа а къувлаш, 2—3 денош доадеш продавецаш Грозне отчет тела ахар а, ОРС-о тикай болх теркал ца бар а.

Первомайски Лесоучасткерча ОРС-а торговли предприятешка ларттIа доал де, нагахь тарлой цига хозрасчетни тика хьаела, торговлен болх тоабарна кхы эшараш де метаргда ОРС-а начальника нов. Кузнецовс, дийнахьа шозза автобус йодача Первомайски районе хьал а ваха, балхага хьажа а хьажа.

ГАЛАЕВ ХЬ.

СурхотIарча отделенера хьайбаш леладераш

Iалаьмате дика къахьийгад «Назрановский» совхоза СурхотIарча отделенен, нов. Муцольгов Бахьауддин заведующи волча, животноводчески фермерча болхлоша. Ахкан шоаш цIабаьхкачул тIехьагIа ферма тIа балха а баха, ремонтнии керда помещенеш хьалъяреи балхаш дIадоладир гIалгIаша. Номераш цхьоалагIеи шоллагIеи йола базаш тховнаш хувца, хьаха, ийнаш тоха дезаш яр. Нов. Муцольгова хьехамаца ферман болхлоша хьунагIа а баха 1500 кв. м. зIараш кийчдир. ЗIараш тIа ча а дехкаш, цул тIехьагIа топпар а хьоахаш, тховнаш а дехка, ийнаш Iо а теха базаш тоайир ферман болхлоша.

Дика тоаяьй жена яь хинна № 3 йола база. Цунна тхов тиллаб, йовкъаш а ехка, кхаь даькъе йийкъай, шозза топпар а хьаьха,кIира а техай. Иштта дика тоадаьд базашка нах чубаха а кхыдола а цIенош. Уж доккхий балхаш даь даьнначул тIехьагIа гонахьа карташи, эхки божачулехка бешкарташи яьй ферман болхлоша.

Базашта 1,5 км. гаьна, хьунагIа хьаст а леха, турбаш а яхка хий диллад хьайбашта животноводаша.

Ший ханнахьа хьатIаэзад базашка доакъар, силос ферман юхxе лаьттагI еллай

Базашта ремонт еш а, кхыдола балхаш деш а белгалбаьлар вежарий Дакиев Iаьлеи Махьмади. Хьалхале лелаечарех ва къаьна болхло Богатырев Юнус. къаьсста дика дир цо ремонтни балхаш.

Кхалнаха юкъе балха хьалхле лелаеш я доярка Дакиева Долатхан.

Дукха ха йоацаш ферма тIа керда ийца 150 къона ет кхаьчаб. Доаханга хьожаш 12 доярка я. Зоотехнико оттаяьча рационах доаггIача тайпара доакъар телаш кхоаб дояркаша доахан.

Iалаьмате дика дIаболабаьб керда вIашагIъеллача ферман болхлоша шоай болх.

Шеко йоацаш да дIахо йодача хана нов. Белхароев У. управляющи волча СурхотIарча отделенен животноводаша, шоай низ кхо ца беш, мамогга животноводство дегIайоалоргхилар.

ДАКИЕВ М.

Назрановски совхоза Сурхо тIарча отделене хьайбаш леладу база.

ЦIабаьхкача наьха вахара йоакхо яр

Грозненски района Толстово яхача юрта 8—10 бутт хьалха хиннача сага хIанз из юрт йовзаргьяц. Ча тIа а теха зIамига цIенош дагIаш хиннача гоамача улицех хIанз нийса улицаш яьй, тховна тIа йилла шифер а кирпишк а йолаш лакха доккха цIенош даьд. ЦIеношта тIагIолла хадданза декаш латт аьшкасаьргаш, хIара болхлочун цIагIа электричество а радио а яхь цар. ЦIеношта гонахьа егIа сомий гаьнаш я. Цхьабакъда, уж дегIаяхка кхоаьяц: Iалама хала да сага кулгаша деча хIаманна тIехьакхе.

Укх дахача аьхки Толстово яхача юрта а Горячеисточненски яхача станице а 5000 совгIа нохчийи гIалгIайи цIабаьхкаб. Уж баха ховшача хана керда йилла Староюртовски совхоз яр. Ялат чуэца а хьайбашта гIожеи мошеи доакъар кийчду а ха хьатIакхаьчаяр цу хана. Совхозе болх а беш шоашта баха цIенош а деш бар нах.

Сатоссача хана шоай дезалашца цIенош деча хулар вежарий Исламов Сала а Iаьла а. ВIаши юххе цIеношта лардаш а ехка, цхьатарра хьалде болабелар уж цIенош. Царех цаI говза плотник ва, шоллагIчо пенаш дика дотт. Цига бе беза беррига болх шоаш бир цар, совхоза болх юкъагIа а ца буташ. Хала-м дар, дале а паргIатача а дIайхача а шоай цIеношка деэдир цар керда шу.

ЦIи хеза орденоносцаш ба комбайнер вола Умаеви МТФ бригадир вола Бетрахмадов Султани. ЦаI совхоза ялат чуэцаш вар, шоллагIвар юкъарча хьайбашкара дукхагIа пайда баккхар-гIоне, хьайбаш леладархой оарцагIбоахаш вар. ХIаьта а ха корайоагIар царна шоашта цIенош де а.

...КIай кIир теха латтача лакхача цIенна юххе кхаьчача белаш духьал баьхкар къона йоIи зIамига саги. Юшеи вошеи да уж — Махьмади Синаи. Цар шинне а ха, цхьана лаьрхIача, 30 шу совгIа мара хургьяц. Даи нанеи а доацаш, селла зIамига шоаш боллаше а, шоашта цIенош даьд цар.

— Тхона тхоашта-м дуларгдацар, — йоах Махьмада, — лоалахошеи боккхагIчари тхона чIоагIа новкъостал дир. Баркал хилда царна цу гIулакха.

Совхозе дукха къахьегамхой ба тракторни бригаде, ферме, кхашка дика балхаш а деш шоашта керда цIенош а даь бахаш. Укх шера Толстово яхача юрта 300 совгIа цIа даьд.

ЦIенош дечарна доккха новкъостал дир совхоза дирекцеси, партийни организацеси, Грознерча нефтяникашеи. ЦIенош де безам болчоа лаьттеи, ссудеи, иштта кхыйола гIишлоний материалаши елар. Бийда кирпишки, хьуи, кхыйола материалаши хьаккхаьа трактор елар совхозо.

Городерча нефтяникаша новкъостал дир къахьегамхошта кердача планашка хий дилла. Цул совгIа совхоза дирекцес цIенош деча наха лаьрхIа бригада вIашагIтехар. Бригадан кулгалдеш вар балхах дика кхеташ вола коммунист новкъ. Омаров. ЦIенош деш болча наха новкъостал дора бригадо кораши наIараши де а, кхыча балхашта кулга говзал эшача а. ЦIабаьхкача нохчаштеи гIалгIаштеи чуIе цIенош деча а балхаш тIа нийсбеча а новкъостал дарца чакхъяланзар совхозеи партийни организецени кулгалхоша еш йола йоакхо. Цу тайппара гIайгIа йора цар культурни балха а. Дика тоаяьй клубаш, библиотекаш. Къаьстта дика тоадаьд цхьоалагIча отделенерча МТФ салоIа цIа: мукъа волча хана паргIата салоIа моттиг я цига, деша журналаши, газеташи, книжкаши да, ловза шахматаши шашкаши я, ладувгIа радио я.

ХьатIадоагIача кердача шеранна Грознера нефтяникаша доккха совгIат делар совхоза болхлошта. Банеи прачечнеи тоъала хий хилацар. ДукхагIа нах бахача Горячеисточненскии Толстовои яхача юрташта гаьна йоацаш № 21 йола скважина я. Цу чура хий даккха аьнна дагадехар.

Из гIулакх могадир Нохч-ГIалгIай Совнархоза кулгалхоша. Грозненски райисполкома коммунальни боахама отдела а «Старогрознефть» яхача нефтепромыслови управленен строительно-монтажни цеха а тIадиллар № 21 йола скважина кийчъелга.

Укх гурахьа нефтяникаша дIаболабир из болх. 1700 метр йIаьха сангар яьккхар совхоза болхлоша.

Дукха ха йоццаш скважина болх бе йолаелар. ЛаьрхIача тайпара, деннеи бийсаннеи 50 градус йIовхал а йолаш 200 кубически метр хий лу цу скважино. Из тоъаргда банена а прачечнена а кхоачамбе.

№ 21 йола скважина тоаярга Грозненски райисполкома коммунальни боахама отдело 100 эзар сом совгIа ахча дахийтад.

Шоашта даьча новкъостала дикача къахьегамца жоп луш ба совхоза болхлой. Совхоза Сийлен Доска тIера цIаккха а дIаялац комбайнераш болча Умаевеи Хасуевеи, трактористаш болча Эльмурзаев Висител, Козлов Алексейи 25 шера совгIа механизаторалла болх беш волча машиниста Мутаев Асхьабеи цIераш.

КIезига пайда луш хIанз Старо-юртовски совхоз йиллача ихка колхозаш Грозненски районе эггара тIехьайиса колхозаш яр. ХIара бетташ болча Iаттагара шера 1000 килограмм шурий мара яккхацар.

ХIанз цу совхозе доккхий хувцамаш хиннад. Цхьайолча дояркаша ах шера 800—900 килограмм шурий яьккхай, Iай а лохденнадац шура яккхара гIулакх. Цо хьахьокх, кулгалхоша а хьайбаш леладераша а шоай болх дика лелабар.

ХIара фуражни Iатта 14 тонн силос кийчъяьй, хIаьта гIожа докъар а концентраташ а царна тоъал да.

ССКП ЦК декабрьски Пленума а СССР-а Лакхерча Совета ийслагIача сессен а исторически соцамаша совхоза болхлошта юкъе къахьегама толамаш лакхдир, политически дог айдалийтар.

Цу соцамашта жоп луш, совхоза къахьегамхоша шоай беррига низ тIабахийтаб дерригача халкъанна хьалхашка латта декхараш кхоачашдарна — укх гарггарча шерашка хIара сага сих дулхи, шуреи даьттеи кийчдарна Американ ВIашагIкхийтача Штаташта тIехьакхерна а юкъарча боахаман экономика лакхъярна а.

А. КУИМОВ.

Дулх даьтта шура дукхагIа хилийгара

Вай республикерча комсомольцашеи, кагирхошеи чIоагIа раьза болаш тIайийцар ССКП юртбоахаман болх лакхбе аьнна баь соцами сага сих дулх, шура, даьтта даккхарна гарггарча шерашка США-на тIехьакхе а хьалхадовла а аьнна даь кхайкарали.

Вай Нохч-ГIалгIай республике юртбоахаман балхах дакъа лоацаш 6000 комсомолец а кагирхо а ва. Эггара хьалхара шоай декхар дулхи, шуреи, даьттеи дукхагIа даккхар долга а ховш, цхьацца йолча районашка из болх дика лелабу цар. Къаьстта из лоархIамера болх дика лелабу Соясановски районерча къахьегамхоша. Цу районо паччахьалкхенна дулх дIалуш 181 процент план кхоачашъяьй.

Иштта дика лелабаьб из бехктокхаме бола болх Первомайски районерча къахьегамхоша, тIайийца декхар цар кхоачашдаьд 119 процент, Назрановски районерча къахьегамхоша 112 процент, Шелковски районо-110 процент, Сунженски районо-104 процент. Вай республикерча беррига комсомольцаш а кагирхой а ба юртбоахаман болх дикагIа тоабе тIерташ, чIоагIа къахьегаш.

В. БОГАТЫРЕВ.

Завком ший болхлой берий йоакхо еш я

Улицашка 2-гIа Военни, № 1/68, Сталина, 8/72, Военни, № 21 долча «Красни молота» цIеношка бахаш цу завода болхлой ба. Цар бераш дийнахьа цхьаь цIагIа хул.

Шоашка хьожаш саг воацилга а ховш, цу бераша цIагIа во дешар, е вIалла дешацар.

Завода местомо а ЖКО-с а цу тайпарча берий группа вIашагIеллар. Группана юкъе вера 22 дешархо. ЖКО-с цу группана доккха цIа а къоастадаь, ремонт а яь, кийчдаь дIаоттадир. ЦIагIа истолаш, гIандаш, классни доска да.

Берашка дешийтара духьа а царга цIагIара заданеш кийчъейтара духьа а завкомо хьехархо йийхай. Цо вIашагIбехк берашца школан арахьара болх а. ЦIагIа чу я шахматаш шашкаш, истола тIера теннис, домино, волейбол. Коа зIамига каток а я.

Коммунистически партен а советски правительствон а цхьаккха а хIама дац берел дезагIа. Массайолча метте да цунна тешал деш дола гIулакхаш.

Даьйи-ноаноййи чIоагIа раьза ба шоай заводской комитета. ХIанз, шоай бераш тешаме хиларах а, цар йоакхо еш саг хиларах а, кхы а дикагIа болх бе безам ба тха, йоах болхлоша.

МАЙОРОВ И.

ДIадаха отделенера кхоачам боацараш

Пхьиле-къонгий юрта отделенен гIулакхаш, цу отделенен управляющи волча Дзортовгеи бригадирашкеи хьаттача, во лел ала йиш яц, хIана аьлча, цигарча болхлой гIулакхаш мичча бесса леле а бала боацаш болча отделенен кулгалхой шоай гIулакхаш во ца леландаь.

ХьажкIаш чуэцареи, кIа дIадереи, хьайбашта Iан кхоачам барей балхаш кхыча отделенейл тIехьа ца юсаш чакхдаьхад отделенес. Цхьабакъда, цу балхий дикал-вол «Назрановски» совхоза кулгалхоштеи районни организацей кулгалхоштеи дикагIа ховргда.

Алапи хьа ца луш кхо бутт баьннаб, яхаш, цхьабараши хьийгача къих боагIа мах учетчикаша нийса дIаязбац тхона, яхаш, шоллагIбараши шийга дена болхлой леткъаш латташ, цаI децаре селла дукха дувцарг ма дацар аккхар ер, аьнна дага а деха, из ца тохкаш сатийна ший кабинете вагIаш денош дIоккхухь Дзортовс. ХIанз санна мара кхы порядок цига хургйоацаш яле, болх кхы тIа а ийгIа мара, тоалург мабий аьнна догдоахилга яц отделенерча гIулакхашка.

ПЛИЕВ Амир.

Ленинград. СССР-а художествон Академе 200 шу дизара хетаяь выставка хьайийллай. Академеи И. Е. Репинеи, В. И. Сурикови цIерагIа йолча институташкеи кхебаьча наха кхоачаш даь 800 суртн скульптураши яр цига хьагойташ.

Сурта тIа: выставкерча цхьан зале.

В. Федосеева сурт.

ТАСС фотохроника.

ТIАХЬЕХАМ

И. Базоркин

ЯлхлагIача январе 1958-ча шера, 40 шу дуз Орджоникидзе яхача городе халкъан рузкъа — дIаяьннача Дики дивизен цейхгауз — лорадеш хиннача гIалгIашта купеца Симонова цIеношка гобаь.

Гобаьча 500 саг хиллал болча белогвардейцаша кIезига мара боацача лоамарошта духьал яьхар пулеметаш а, бомбаш а, цIи а, хий а, бакъда, котало-м яккханзар цар.

Бийсана ха яхача хана оарцагIа баьхкача гIалгIай къахьегамхоша городе чу а лийлха, симоновски цIенна баь хинна го боха а баь, ца бовш бисаь кагий кIантий кIалхара баьхар.

Советски Iаьдал бахьан долаш цар лелабьча къовсамцара дуккхача гIалгIаша барт-цхьоагIо а йолаш баь эггара хьалхара тIом бар из.

Уж исторически гIулакхаш дувцаш гIалгIай писатела Базоркина Идриса язъяьча «ТIахьехам» яхача повеста цхьа долча доакъошта кепатох оаха .

— Дукха ха йолаш саг ма вийо, дуне тIа со ваьлча гIоне, шоана санна, сона а дагадоаллаш дар цхьа хIама да — лаьтта... Укх воай даьй хиннача лаьттах воашкара из низагIа дIадаьккхачар тIехьенна мах а телаш дах вай. Вай даьй духьал дика ца оттарах даьккха дац из вайгара дIа. Цар низ тIех хиларах даьккхад. Из деррига а шоана ховш да...

ХIанз, сона хетаргахьа, бокъо тIаяргйола ха хьаэттай...

Паччахьо вайгара лаьтта дIа а даьккха, ший наха дIаденнад.

ХIанз паччахьа ва мичав. Большевикаш яхаш болча наха дIаваьккхав из. Цу большевикаша дерригача къамий бокъонаш цхьатарра хила еза йоах! Укх даьла лаьтта берригаш а дика баха беза! Вай а тIехьа...

ХIанз сома хила деза. Керда зама хьаотташ латт. ЛадувгIаш хила деза... нагахь санна ер зама воай зама яле — вай из тилийта йиш яц...

Цо ший къамаьл сацийтар. ЦIагIара гIар-тата дижар.

БIатувсаш йоагача лампа ало сийрдадаьккха дар цIа. Истингаш кIал а тайса, падлараш тIа багIар фусамда, воккхасаг Керам а, иззамо кIайбенна, сий долаш бола юртара вiъ саг кхы а. НаIаргахьа уралаттар кагийнах. Царца вар фусамдаь зIамагIа вола воI Эльберд а.

ЦIагIа хинначарех дукхагIа бараш яьнна кийнаш а тухкаш, кхаькхий кетарашта тIада хьерчача метташ долча кхаьлача тIехкарех ядаш Iаьржа шалташ а йолаш нах бар.

Йист а ца хулаш, Кермас дувцачун цIимххара уйла еш бар лоамарой-гIалгIай. Ер са-аькх денош юкъе гIортанза Iергдоацача шоай бахара-лелара уйла еш бар уж.

Шийца багIараш вIалла дага а ца боагIачоа тара вар Керам. Шаьрача, IажагIча аланна бIарг тIера ца боаккхаш Iара из. Кхычарна бIаргадов йиш йоацар цунна цу алан чу бIаргагуш санна хеталора. ТIаккха, алан тIара ший бIарг а ца боаккхаш, юха а ле волавелар из.

—Буро тIа гIулакхаш во да, йоах. ТIем тIара боагIача салташа эггара воккхагIа вола хьаким — Караулов вийнав. Городера Iаьдал да аьла Каплан, вай Висангири, казак Медяник — инарал. Бакъда, царга ладувгIаш саг-м вац. Базар тIара тикаш йоха а яь, товараш дIадихьад. ХIаьта тикадаьша, из вайнаха хьатIа а дилла, эпсараши казакаши кхайка тIа а бийха, царга аьннад, нагахьа санна оаш уж боабаь дIа ца боахе, цар шугара а шоай лаьтташ дIадоахаргда, аьнна. ШоллагIа ди да цу наха городе шоашта мел нийсбенна гIалгIай лувца а лувцаш боабу. Кхыметтел декъий цIада а вIаштIехьа далац.— Воккхача саго къамаьл сацийтар, сулхьа буртилгах пIелг а тохаш, бордаш хьоадир, кулгаш хьал а лаьца дуIа дир.

Ше дуIа даь ваьлча массанена а бIарахьежар Керам.

Екъа, михо йоагаяь юхь а чухьайзаь гоама мераж а йолаш саг вар из. Цун йIаьха кIай мож хьаьса йолаш санна къегар. Хьаькъал а къонахчал а долаш юхь яр из.

—Вай Буронна гаьна да. Вайна долла хIама а эггара тIехьа хов. ХIанз иштa даха йиш яц. Городе вай бераш да — «Дики» дивизен салтий. Хьалха паччахьа а цу дивизен а доалахьа хинна халкъан рузкъа лорадеш ба уж.

ХIанз, ерригa город а вай моастагIаша дIалаьцача хана, царна водар тIаккхача сахьат дац. Тахан аз уж болча вохийтаргва... Эльберд. ХIаьта Iурра, вай вежараштa водар хилча шоах новкъадолаш мел вар Наьсар-Кертеи Мочкъи-юртеи ваха а веза, фу хул ладувгIаш хила а деза... Керам хьагIеттар. Цунна тIеххьа-тIехьа хьалгIайттар берригаш а.

— Бийса яьккхача бакъахьа яцар-теш оаш? Сага новкъа хургда ала ца дезаш, паргIата моттиг-м я вайна!..

Фусамдаьна баркал а аьнна, хьаьший баьнна шо-шоай цIабахар.

Арахьа сатийна, йийкха Iан сайра яр. Хьаьший накъа а баьха, юхавийрзача лоамий вIоголгашкахьа хьежар Керам. Гобаьккха лоамаш дар. Ший пхон тIа низткъа доагаш седкъий а долаш, бартал берзабаьей санна Iаьржа сигале...

— Ха хоза оттаргья. Бут кастта хьалбаргба Нувр тилла говра,— аьлар цо шийна тIехьашка юхасецача Эльбердийга.

Вож йист а ца хулаш кхийгахьа дIаволавелар. Воддашехь а дIатIайийхар цо юшилг Марем, IотIа а вийрза, лерге а ваха цхьа хIама а аьнна, цун гIийлача балам тIа безаме кулг а дилла дIатеттар. ЛаьттагIолла чалчакх а текхаш, баьде маша а туллаш хинна Марем коанаIаргахьа дIа а хьийдда боадонна юкъе къайлийккхар.

Керам цIагIа дIачувахар. Аьшка пишка хьалхашка, цу чура хьашкаш нийсдеш йоаллар Гози. Из хIанззехь а ховш яр дас Эльберд городе вохийтилга. ХIанад а ца ховш саькх ухар цун. Пишка чу фув яхаш ше йоаллашехь а, дукха теркал ца деччох дош а кхоссаш, шорттига ле йолаелар из.

— Фу гIулакх дол из, селла тIехьадаккха йиш йоацаш эттар?.. Бийса ма йий... Ха а лира ма йий. Никъ-хьунагIа гIолла ваха везаш ба... Городе, Iайха а ма яхий Iа, нах боабу...

Кермас кIезига цIацкъамаш а эза, цо санна шорттига жоп делар:

— Дахча да мара хьунагIа ваха ца везаш кхеллав мот хьона къонах, хIаьта топи говри земелгIа ахеи саготала кхувсеи мара эшац мотташ хиннай хьо!.. Е хIанз нах боабеча метте Буро тIа, кхыбараш санна хьа къонгаш а беций? Ши шу ма дий тIем тIа еттача топашта кIал, мезаша а баьха уж багIа... Царга кхайка вохийт Эльберд...

Маьрага юха йист а ца хулаш, доккха са даьккхар Гозе.

Хьачуваьлар Эльберд. Туллаш бIарг лекхар цунгахьа дас, дерригa зийна ваьлча, раьза хилар. ЗIамига саг кийч дика веннавар. КIайча кетара тIагIолла наькха тIа а юкъах а хьерчаш гIапаш яр. Аьттехьа, бухь лаьттагахьа а болаш, баламах Iотесса эрсий карабинка уллар. Аьрда пхьар са тIа уллаш тIакхулла фертеи бе йоаллаш шоди яр.

Яьннача, Iаьржача кхакха кийна кIалхара хьахьежар къона, майра, мелла хала из хиларах, тIадиллар кхоачашде кийча дола бIаргаш.

— Ма тара а ва-кх даьна!— хийтар Гозена.— Юхьмараж хобаяланза, тоабенна Iаж санна, йола мара. Мекх а хIанзза хьатIахьарца мара дац... — Петара палчакх дIакховдайир цо воIага.— Маьчашка къаж диллдий Iа?

— Диллад,— аьлар зIамигача саго, беззаме нанна бIара а хьежа, тIаккха юха а, фу ях Iа аьлча мо, даьна бIарахьежар. Цхьан юккъа йист ца хулаш а Iийна воккхача саго къамаьл доладир:

— Дивизен хIамаш лорае, аьнна, царна тIадилла правительство правительство йоацилга дIаала царга. Нагахьа санна из правительство яларе — городе, улицашка наха вIаши топаш еттаргьяцар. Массанега а дIаала, вежарашка а ала, халкъан рузкъа — топаш, патронаш — IоцIада, аьле. Лаьтта вай воай хьадаккха дезаргда. Паччахьа хуллаш хIанз а дIабаланза ба, лаьтта а царга да. Волле гIо...

Эльберд, йист ца хулаш юха а вийрза, араваьлар.

Юхь а лаьца Марема хьаэзача говра юхxе латтар Гози.

— Массанега а вайгара саламмоаршал дIалелахь. Сай кийчъе кхийна лоадам боаццаш йола хIамилг еллай хьона аз бераштa талсашка. ДIаала царга, дукха ха яьккхай цар геттара гаьна болаш, хIанз геттара гарга ба, хIаьта а гучабахкара сухал беш а бац. Саг тахан-м волаш ва — из дика да, хIаьта кхоана — хьанна хов кхоана цунна фу тIакхоач?..

ВоI мархIа а велла, низткъа мара корта хьал ца кхоачача цун наькха тIа ший корта биллар нанас. Марема а тIехкарашка гIолла мархIа веллар воша, цун шалта мукхар тIа корта а тоIабеш.

— Дикача наькъ тIа хилва хьо!

— Дикаца Iалда шо! Сагот ма де... Дерригаш а кастта цIакхоачаргда тхо...

Эльберда нувра фуъ хьалаьцар, ший беррига низ тIа а бахийта вокха оагIорахьа лийтах Iоаллаелар Марем. Атта говра тIахайра Эльберд.

— ХIа, дикаца Iалда!..

ГIорабаьча новкъа шаьра хьахозаш говра баргаш а дар, цкъарчоа картал арахьа хоа а луш ферта къайла а нийккхар.

Дукха ха яьккхар Гозе говра барташа деча таташка ладувгIаш латташ... Гаьнна, тIеххьара жIали а Iаьхар. Эггара тIехьа а Iинмад йоацаш гIарт-тата а дижар...

— Йолле,— аьнна шорттига нана дIатеттар Мраема. Юха а, массаза санна, доккха са а даьккха, шийга яххар даь цIагIа дIачуяхар Гози.

Юрта юкъе кхаччалца дIа а ваха, цIаьхха аьттехьа чухьовзайир Эльбердас говр. Юрта йистте ше кхаьчача юха а аьрдехьа а леста, шорттигача боларах, божа бажача баьх юрта бешамаш хьакъоасташ йолча карташта юххеда Iовахар из.

Говр цIаьхха саькх а яьнна дIатоссаелар.

Эльберд, дирст юха а теха, лохвенна дIахьежар, говра тIера Iовессар.

Хьалхашка, пхи гIа мара гаьна воацаш, карта юххе теIаь цхьа саг латтар. Эльберд дIатIаволавелар цунна. Боад, хьа а хьайна, духьала хьатIайолаелар.

— Хьо йий из?— гIар йоа а яь хьаьттар зIамгича саго.

— Я!— низткъа мара хьа ца хозаш жоп делар.

Сага йист хиларал дукхагIа хьекхача фена, дега деттадалара тара яр из гIар. ГIоздаьнна тохаделар Эльбердий дог. Юха а гIар-тата доацаш, сабар эттар.

Цхьаннахьа гаьнна гIор тIа таташ деш ворда чархаш яр.

— Дукха говргволаш водий хьо?— йист хилар йоI.

— Из-м сона сайна а хац... Сагот дергдий Iа?

— Мишта дац сагот... Марем мукъагI ух ялара со йолча...

— Ухаргья из-м. Аз аьннад цунга...

ЙоI еха хьайзар.— Са дIаяха еза. Кхы га йиш яц, хоалой а хац.

— Юха а сатем эттар.

Уж бахача оагIорахь ше говр тIалостаеча хана ма дукха дика дешаш дар-кха Эльбердий ший Салиматага ала беза болаш хиннараш, цхьабакъда, хIанз уж деррига дешаш, Iу воацаш диса жа Iул санна, керта чу кегаденна даьржар, хIаьта Эльберд ший дег тIа хинна уж селла белгалара дешаш вIалла малагIаш дар а ца ховш висар...

— ХIа, со а дIагIоргва...— аьнна, говра аьрда оагIорахьа ваьлар из. Ший хьакхашта даьннача кулгаца аьтта оагIорахьара лийта а лаьца говра тIахайтар из Салимата

— Баркал хьона...— аьлар цо ше говра хьатIаваьнначул тIехьагIа.

ЦIаьхха моллагIа хIама а дIаоалалургдолаш метта вера из, бакъда, хIанз ха яцар, къаьстта чIоагIа тешам бенна аьлар цо:

— Сона фуннах тIакхоаче а — са дег чура дIаяргьяц хьо. Ираз долаш яхийла хьо! Со цIавеча гургда вай.

— Ираз долаш никъ хилба хьа!— аьлар Салимата, дIакхайда безаме говра кес хьа а лаьца.

Эльбердас IотIа а вийрза хьалаьцар из дIайха, ка эгаш дола кулг, чIоагIа тоIадир из, йолаялийтар говр...

— Дала тоаболба хьа никъ!.. — тIехьара тIа хезар цунна Салимата баькха ловца.

* * *

Цу Iан шийлача бус, мара мотт а билла кIаьдъенна Марем а Iо южаяь дукха яьгIар Гози, лампа а йоаяь пишка хьалхашка Iохайна. Пишка кIал фо чуахийта беллача цхаралах цкъаза сийрда къегаши цкъаза баьдегIеи сийгаш ара а кхувсаш, чIаргхе таташ а деш пхаьи дахча дар пишка чу доагаш.

Пишка чура дахча тоаде аьнна Гозе пишка ниI хьайийлача, пенаш тIа тамашне хоза IиндоргIаш а тувсаш, хьайоагIача сердалоно сийрдайоахар къона еце а, хозал довнза йола цун юхь, гIайгIане, хьаькъале, ший хана дукха хало яйна дола цун бIаргаш. Цу бус а уж ший гIайгIанера бIаргаш дагахьа тIехьахьежадеш яр из, лоаман довкъашкара шерача аренашка а воахаш, дикача говро кердача, хургдар фуд ца ховш болча новкъа дIакхувлача зIамигача сага.

Азени Африкани мехкий барт-цхьоагIон конференцен деклараци

Каир, (ТАСС). Азени Африкани мехкий барт-цхьоагIон конференцен тIеххьарча заседане цхьа барт а болаш, могаяьйер деклараци:

Оаха, Азени Африкани халкъаша, мехкашта юкъера проблемаш, къаьстта африканксии азиатскии халкъий хьакъехьа дола дешаш дувца, 1957 шера 26 декабре денз 1958 шера январе кхаччалца Каире гул а денна, къоастайир тхоай халкъашта хьалхашка латташ йола политическии, экономическии, социальнии, культурнии проблемаш.

Тха дегашка чу хиннар цхьа уйла яр — тха халкъаш шоайла цхьана къахьегаши цхьа барт болаши дахареи, хIаьта дерригача дунен халкъашца, чIоагIа доттагIал леладареи уйла.

Цхьа барт а болаш, ворхI дийнахьа уж проблемаш йийцачул тIехьагIа тха конференцес тайп-тайпара проблемаш къоастаярах йолча предложеней хьакъехьа цхьа барт бир. Цо хьахьокх, Азени Африкани халкъаш машар хьаллацара гIулакха цхьоагIо йолаш долга а, хIаьта шоай гIулакхий юкъарча программага кхаьчалга а, Конференци цхьа барт а болаш, раьза хиннай конференцен резолюцеш кхоачашъяра гIо дара духьа Каире масса хана хургйола организаци вIашагIйолларна.

Оаха кхайкаду, 1955 шера апрель бетта бандунгски конференцес тIаийца принципаш мехкашта юкъерча гIулакхий лард йолаш хила дезилга. Оаха юха а кхайкаду, тIеххьарча шерашка тха халкъаша хьаллоаттаяьераш 10 принцип оаха хьаллаьцалга:

1. Сага кертера бокъонаш, хIаьта ООН-а Устава принципаши декхараши лархIар.

2. Масса халкъий суверинитети цар территори маьрша хилари лархIар.

3. Масса расаши, масса къамаши, доккхийдараш а зIамигадараш а, цхьатарра бокъонаш йолаш хилар тIаэцар.

4. Тха мехкий гIулакхашта моллагIча тайпара а юкъе ца гIортар.

5. ООН-а Уставга хьежжа индивидуальни а коллективни а мохк лорабе хIара пачча-хьалкхе бокъо йолаш хилар лархIар.

6. а) Коллективни мохк лорабара организацех моллагIча йоккхача пачхаьлкхено къаьстта шийна пайда ца эцар.

б) МоллагIча мехко кхыча мехкашта низ ца бар.

7. Агрессивни гIулакхаш ца леладар, кхерам ца тессар, моллагIча мехка политически лоIама регионаьни (къаьсттача цхьана областера, мехкара) кхерам ца хилара духьал низ ца лоаттабар.

8. Деррига мехкашта юкъера къовсамаш машаре къоастадар-переговораш еш, вIаши духьал латта мехкаш тоадеш, арбитраж лоаттаеш, судебни мероприятешца, о ООН-а Уставга хьежжа вIаши духьал латтача оагIонашта деззача кхыдолча гIулакхашца.

9. Вай юкъера хьашташ хьаллоаттадарна а вIаши цхьана къахегарна а гIо дар.

10. Бакъдараш а мехкашта юкъера декхараш а лархIар.

Тхо боккъонца тешаш да, нагахьа санна уж 10 принцип тIаийца хуле, хIанзара мехкашта юкъера гIулакхаш кхохкадалар хаьдда кIаьл а лургхиларах, хIаьта хIанз миллионаш хулча наьха дегашка чу латта адамаш хIалак хилара унзарле дIа а яргхиларах.

Оаха кхайкаду, машара лард чIоагIа дIаелла хургьяц, уж кхохкаденна гIулакхаш кIаьддалцца. Оаха могабу цу оагIорахьа баьккха моллагIа бола гIа. Оаха тIахьех дунен халкъаш герз дIадаккхаргеи, ядерни герз кийчдар соцадаргеи, цун тохкамаш ца деш а лела ца деш а соцадаргеи кхоачадергдола барт бара эшаш мел дола гIулакх де. Оаха тIахьех дерригача дунен халкъаш Iилмани ядерни энергех пайда эцареи областе дола шоай низаш машара гIулакхашта хьожаде, хIаьта адамий цхьатарра бокъонаш хиларгеи ООН-а Уставгеи хьежжа халкъаша цхьана къахьегар тоадаларгеи шерра доаржадаларгеи хьожаде.

Азени Африкани халкъаша лоархI, империалистически доалдар, кхыча мехкий эксплуатаци (нах боацабар), хIаьта халкъашта низ-Iоткъам барца дувзаденна дола моллагIа кхыдола гIулакхаш леладар-нахагара цар кертера бокъонаш хьаяхар да, хIаьта ООН-а Устав дохадар а да, кхыдола зене гIулакхаш доацаш. Кхы дIахо империализм йолаш хилар хIанз дунен тIа эттача заманца тарлуш дац. Азени Африкани халкъаш чIоагIа тешаш да дерригa халкъаш кортамукъа а лоIамах а хила йиш йолаш хиларах.

Азени Африкани халкъашта деза шоай хьал-торо тоаярна тIехьа, дерригача адамий хьал-торо тоаярна тIехьа санна, къовсам лоаттабара духьа вIаши гIо а деш, цхьа барт болаш хилар. Оаха тхоай деррига низаш дерригача дунен тIа чIоагIа машар оттабарга хьожадергда.

Машар шеко а йоацаш, котбаргба.

Адамаш шоайх хургдолчунга тешшаме хьежа йиш йолаш да. Иштта я керда шу долалуш Азени Африкани халкъий барт-цхьоагIон Каирски конференцес дерригача дуненга яхьийта послани.

Кипрерча халкъанна кортмукъал йоагIаш хилар бакъдеш йола резолюци дукха ха йоаццаш чакхъяьннача ООН Генеральни Ассамблея сессе тIа ца эцийта колониальни державашкарча викалашта магар бахьан долаш тIеххьарча деношка чIоаггIа раьза боацаш ба Кипрера бахархой.

Малхбузехьарча державаша караийцача гIулакхашта духьала дукха демонстрацеши забастовкаши хилар Никозе, Фамагусте, Пафосе, Лимасоле, Кирене, остров тIарча кхыча городашка а. Городашкара дукхагIа йола школаш дIакъайлаяр, тикаш мах ца беш сацаяр. Никозе демонстраци хиннача хана остров тIарча столицерча бахархошкарча плакаташ тIа яздаьчо дIадехар Кипр тIарча бахархошта кортамукъал лулга.

Демонстранташтеи английски колонизаторийи бIунеи юкъе цIенхоштта довнаш хилар.

Остров тIа довнаш хиннача тайп-тайпарча моттигашка, 60 полицейскена а хулаш 200 сага човнаш хилар.

СУРТА ТIА: Никозерча демонстрацеца хинна патриот ва, чов хинна ший новкъост а ийца водаш.

Эласс-Пресса сурт — Фотохроника ТАСС.

Китаян Iалаьмате доккхийча экономически толамий шу

Пекин. (ТАСС). Синьхуа агентсвос хоам беча бесса, Китаян промышленни предприятеша йиъ совгI процента тIеххкоачашъяьй шера йоагIа производственни планаш. Паччахьалкхен экономически комитето хIанз лаьрхIачох, мехка промышленностен валовой продукцен мах (кустарни промышленность йоацаш) 62,8 миллиард юань ба. вешта аьлча 1956 шера хинначул 6,9 процент дукхагIа, е хьалхарча пхе шера плано 1957 шера лаьрхIачул 17 процент дукхагIа.

Болх тоабарнеи, рузкъа кходара режим лоаттаярнеи тIехьа, лоаттабаь болам бахьан долаш, 12 министерствон предприятей промышленни продукцен шийх дIабода мах 1956 шерца нийсбича 4,1 процент гаргга лохбеннаб.

1957 шера тайп-тайпарча промышленни отраслешка толаме чакхдайлар продукцен дуккхача кердача тайпай тохкамаш. Кердача промышленни продукцен лоархIамерча тайпаех я «АН-2»яха граждански авиацен самолет, кхо чарх йола грузовик, 40.500 киловатт-ампер мощности 154 вольт напряжении йола йоккха трансформатор, автомашиней диткъа листовой болат, кхыйола хIамаш а.

Китаян паччахьалкхен экономически комитето лаьрхIачох, укх шера хьалъяьяьннай 177 йоккха промышленни предприяти, вешта аьлча юккъера лаьрхIача, хIара 49 сахьат ма даьлла а е керда йоккха завод е шахта эксплуатаце дIалора. 1957 шу-хьалхарча пятилетке эггара дукхагIа промышленни предприятеш хьаялъяь шу дар.

Английски правительствос баь кхераме соцам

ЛОНДОН. (ТАСС). Газетий политически обозревателаша хоам бу, английски правительствон премьер-министри кхыбола министраши тIема низий штабий начальникашца дагабувлаш хиннаб, аьнна. Цар дийцар Англе баллистически снарядий йиъ американски база дIанийсъяра дешаш.

«Дейли Мейл» обозревателo язду, тIехьагIо хиннача кабинета заседанес уж планаш могайир. Обозревателo йоах: «Макмилланеи цун коллегашеи базаш хьалъергйолча моттигашка кхы ца говш хьажа аьнна, распоряжени еннай».

☆

ЧЕХОСЛОВАЦКИ РЕСПУБЛИКА. Лакхача Татрашка дом отдыхашкеи санаторешкеи электрофикаци юллаш латт. Монтажникаштеи строителаштеи доккха новкъостал ду советски вертолеташа. Цар йис центнер дозал долаш йола гIишлоний материалаш массехк минута ялале еззача моттиге урагIа а хьойя Iойоах. ТIехьа тIайоагIача хана курортни моттигашка продукташ а доагар а кхахьа лерхI царца.

Сурта тIа: Советски вертолет я болх беш.

В. Шворчика сурт.

Чехословацки телеграфни агенство.

☆

Советски Iаьдала 40 шера нохч-гIалгIай кхалнаха юкъе хинна хувцамаш

Сийлен-боккхача Октябра 40 шу дизарга дувца ца хезача политически, экономически, культурни лакхадаларца накъадахар вай халкъ. Деррига дуне цецдаьккхар советски Iилман толамаша-дунен Iилман историен керда зама хьайийллача, урагI яхийта дIахийцача лаьттан спутникаша.

Уж деррига толамаш доахача даькъе бахаб, кортамукъа болаш болх беш, ираз дайза сийдола советски кхалнах.

ХIанз, сийлен - боккхача Октябра пхелагIча итт шере даьннача хана вай даьха толамаш белгалдоахаш, ца дувцаш дита йиш яц, кхалсаг мукъайоаккхаш, цунна еррига бокъонаш луш, из маIача сагаца нийсъеш, Сийлен-йоккхача Октябрьски Социалистически революцес яьккха лоархIаме йола котало.

Кхалсаг социальни дезалвахарцарчеи низ Iоткъамах мукъаяккхар а цунна маIача сагаца нийса бокъонаш ялар а, хьалха а денз дагадоаллаш хиннаб адамашта юкъе хьалха латта нах. Кхалсага обществацара бокъонаш лакхъе гIерташ дукха къахьийгад XIX-ча бIаьшере дийшача наха Герценс, Добролюбовс, Белинскес.

«Христианствона 19-ча бIаьшера мегаьдац кхалсагах саг хетаргйолаш нах Iомабе, — яздора Герценс. Хетачох, дукха халагIа дар лаьтта малха гонахьа кхестилга кхетаде, хIаьта а, кIезиг дукха къийса а къийса тийшар цох, цхьабакъда, кхалсаг саг йолга керта чу-м хошац».

Эрсий революционни демократа Чернышевскес кхалсаг мукъаяккхар гIулакха хьожадаь яздаьчунна юкъе дукха сийдолаш оагIонаш я. Цо яздора: ...Ма тешаме, низ болаш, сакхетаме хьакъал деннад кхалсага Iаламо! Обществона пайда боацаш дус из хьакъал, цо хьа тIа эцац из, IотеIаду из, цун са Iувд цо, бакъда, из хьакъал да ца довш, хьа тIа а йийца, цунга болх байтаре иттаза сихагIа дегIадоагIаргдар адамий истори».

Капиталистически Iаьдал латтача хана, производстван средствааш бIаьхийча наьха доалахь йолаш, господаши лейи болча обществе кхалсаг мукъаяккхареи цунна бокъонаш маIача сага бокъонашца нийсъяреи гIулакх кхоачашде вIаштIехьа далийтацар е цу тайпара общество йолча хIанз кхоачашде йиш йолаш а дац. Цу обществос, кхалсаг мукъа ца яккхарал совгI, цунна тIа латташ бола низ-Iоаткъам чIоагIбора. Революци хилалехь Россерча кхалсагага политически бокъоонаш ца хиларах цун цIагIари обществоцари дола яхар чIоагIа хала дар. Паччахьалкхени общественнии учрежденешка бехктохкамера болх лелабе йиш яцар кхалсага. Цун харжара бокъо яцар, маIача сагаца нийса баьча балхах, цунна кIезигах ахча лора...

Кхалсаг IотоIаяь хинналга, цох саг лоархIаш ца хинналга ховргда, из маьре яхача, цунна документ ца а луш, из маьра паспорта тIа дIаязъеш хинна хиларах.

Паччахьа Россе хиннача бокъонех, кхалсаг ак ца оалаш, маьрага ладувгIа а, цунна товр де дезаш а хиннай. Цу хана, сесага еттар, дилла хулаш, тамашен доаца хIама хиннад. Россе кхалнах деша йиш йолаш хиннабац. Россен юстошка ядаш хиннача моттигашка баьхача кхалнаьха кхы а вогIа хьал хиннад, хIана аьлча, цига социальни низ-Iоаткъам хинна а ца Iеш, национально-колониальни а феодально-патриархальни а низ-Iоаткъам хиннаб.

Цу хана, паччахьа национально - колониальни политикан низ тIа а латташ, цу тайпара Россен йист лоархIаш хиннаб нохч-гIалгIай мохк. Юстошка бахача къахьегамхошта низ-Iоткъам тIалоаттабу политика чакхйоахаш хиннача паччахьа самодержавес нохч - гIалгIай къаман къели, валари тIа оттадаь хиннад. Нохчашкареи, гIалгIашкареи дикагIа дола лаьтташ дIа а доахаш, вогIа дола, мелла чIоагIа къа хьийгача а, пайда ца боалаш хинна лаьттан чIегалгаш телар. Цул совгI, нохч-гIалгIай къахьегамхошта тIа латташ хиннаб налогий мухь а мехка баьхача бIаьхийча наха беш хинна низ-Iоткъам а. Геттар хала хиннад нохч-гIалгIай кхалсага яхар. ЙиIиг ярах, кхаъа ца хиларал совгI, нах чIоагIа раьза боацаш хьовзаш хиннаб. Из къеззиг йоккха хилча, ший зIамагIа болча вежараштеи, йижараштеи несел де а, беррига боахам лелабе безаш а хиннай.

Ше яздераш, дукхаза вайнаьха кхалсага хетадеш хиннача гIалгIай писатела А. Гойговс ший «Сен духьа» яхача дувцара тIа яздора: «ЦIагIа гIолла де мел дезар дора Iайшета, са хуллаш хьагIоттар из, бийса дIаяхачул тIехьагIа мара Iойижацар. Юрта гаьна уллача хьоастачура езача цIаста кIудалчу детта, цун дозало йоI теIаеш, хий кхухь цо. Iатта кIалхара кхо дIа а даьккха, маха бе белле тIолхаш вIашагIетта Iохов из. Е са хинначул тIехьагIа бийса хьа тIа ялца маша беш ягIа. Даьна хий дезе а, кхы дола гIулакх эше а, Iайшета де деза из».

Дас, кхабар мара, кхы пайда ца боалаш саг ва хьо яхаш, даь цIагIа мотт боацаш лей яр кхалсаг. Бусалба дыно яхачох кхалсаг маьра лей яр. ШариIата маьрах сесага да лоархIар, из цунца моллагIа дола хIама де йиш йолаш лоархIар. КъораIа тIа йоах «МаIа саг царел (кхалнахал) лакхагIа ва, сийдарга диллача», моарош шоай истелла лаккхагIа латт, цар шоай боахама зе деш уж кхоабандаь... Царна юкъе духьале ярца кхераме бараш хуле кхетабе уж, етта царна».

ШариIата законех кхалсаг раьза йий ца а хьожаш, маьре йохийтар. КъораIа тIа йоах: «ЙоI бIарий гали да, из эца а йохка а йиш я».

Цудухьа, йоI маьре йохийталга, урдув луш, хIама дохкар - эцар тайпара хиннад.

«Баьхкар, йихар. Найц гаьна йоаццача юрта вах, цхьа цIалг, доахан да, кхы фу эш цунна. Раьза хилар цун даи-нанеи. Цунга хаттанцар. Цо наьнагара дийхар, шийна зIамигасаг бIаргавовлца, бийса ма йила аьнна. Нанас даьга дIахайтар. Дас аьлар, цо ак аьнна хIама оттой, дIа а йихка дIадургъя аьнна. Iадда Iе йизар цун» (А. Гойгов, «Сен духьа»).

ИоI маьре яхийта тоъам хиннаб даи-накенеи раьза хилча. Цар лоархIаш хиннар цун тайпеи хьали мара хиннадац. Цудухьа каст-каста йоI къавеннача сагага маьре йодаш хиннай. Бусалба дыно бокъо лора 2-3 сесаг лелае.

Кхалсаг лай хьал тIа яхаро дIачIоагIдора цун маьрацара къаста бокъо ца хилар. Из бокъо маьра мара яцар. Кхалсаг цхьаннега латкъа йиш йолаш яцар. Кхалсаг лаьттан да хила йиш йолаш яцар. Нагахьа санна да велча боахам къонгашта мара бекъа йиш йолаш бацар. Мар венначул тIехьагIа сесага дакъа дора нагахьа санна цун воI хилча, из воI воацаш хилча, беррига боахам венначун гаргарча нахага дIабоадар. Паччахьа самодержавес нохчийи гIалгIайи, ца дешийташ, уж хIамах ца кхеитийташ, лелаоора. Беррригача гIалгIай мехка 1 школа мара яцар, нохчий мехка 3 яр. Дешар гIулакх мишта во хиннад дувца дезаш дац.

Деша багIараш а ираз дена дукха боацаш нохчийи гIалгIайи кагии нах бар, цхьабакъда, кхалсагата дешийтара гIулакх хьоаде йиш йолаш а дацар. Дешар ца хар а баьде хилара а дакъа дар нохчий гIалгIайи кхалнаьха. ШариIата яхачох кхалсагага дешийта мегаргадац, моллаша йоахар, кIезигагIа дийша мелий, дикагIа ладувгIаш хургъя. Моллаша кхалнахага ма дешийта йоахар. Больницаш, родильни цIенош, лорий гIо ца хиларах, ца могаши, айпеи бар нохчийи гIалгIайи кхалнах. Уж бакъдараш масса волчоа ховш да, хIаьта а, юха а уж хьоаде дог доагIа, хIана аьлча, цох дика бIаргаго сийлен боккха Октябрь хьа тIа беначул тIехьагIа мишта хувцаденнад кхалнаьха вахар, къаьстта Россерча юсташка баьхача кхалнаьха.

Большевикий партеси, сийлахьвоаккха баьччас Владимир Ильич Ленинаси кхалсаг кортмукъаяккхара гIулакх боккхача лоархIаме хилар лоархIаш дар.

В. И. Ленинас яздора: «Пролетариата йизза кортамукъал яккха могаргдац, цо кхалсага йизза кортмукъал ца йоаккхе». (В. И. Ленин, соч. т. 25, оагI. 41)

В И. Ленин цIаккха а кхалнаьха болхлой болам болхлой классо лоаттабаьча юкъарча къовсамах къоастабеш хиннавац. Цо лерхIар, социализмана йизза котало революци йоаккхачеи социализм хьалъечеи беррига кхалнах юкъе хилча мара вIаштIехьахург йоацилга.

Сийлен-йоккха Октябрьски социалистически революци хиннача хьалхарча деношка денз большевикий партес керте оттадаьд кхалсаг кортмукъа йоаккхилга. В. И. Ленинас белгал доаккхар: «Вай хIанз йизза куралца, хIама Iо тIа ца а тохаш ала йиш я, Советски Россиегара дIаийккхача деррига дунен тIа маIача нахаца нийса бокъонаш йолаш IотоIабаь боацаш, цIагIарча вахарца паргIато йолаш, кхалнах болаш дунен тIа паччахьалкхе ма яц аьнна. Из вай эггара хьалхара а лоархIамера а дола декхар дар. (Соч. т. XXIV, оагIув. 468).

Советски Iаьдало боарам боацаш йола къели ший лоIамах из ца хилари дIа а даьккха, Iилмани культурани хьоасташ царна хьа а дийла, дешеи, салаIеи, болх беи, бокъонаш енна, сатийнна ираз бераш кхеде бокъо енна, боахама, культурни, паччахьалкхен, общественно-политически балха юкъе боалабаь, овлангара денз къахьегача кхалнаьха хинна хьал хийцад.

Советски Iаьдала хьалхарча шерашка дукха болх бе бийзар дIаяха мел йолча хана денз наха юкъе дола къаьна гIулакхаш дIадоахаш.

Советски Iаьдал даьнначул тIехьагIа, цу сахьате, дIадаьккхар кхалсаг кIезагъеш дола урдув телилгеи, дукха истий кхувлилгеи, кхалнаха юкъера деша ца хар дIадаккха а оттадир.

1924 шера 8 шератара 40 шерага кхаччалца ха йолаш бола кхалнах дIаийбеш 2шера деша вагIа курсаш хьайийлар. Кхалнаха деша ца хар дIадоаккхаш, доаккха гIо а деш, 1930 шерага кхаччалца болх беш хилар уж курсаш.

Цул совгI, маIеи кхали бераш деша дагIаш школаш хьайийлар. Цу гIулакхаша, дуккхагIа болча кхалнаха деша ца хар дIадаккхарал совгI, юххьера дешар а, дIахо деша торо а елар. 20-ча шерашка Малхболехьарча къахьегамхой Коммунистически Университете деша багIараштa юкъе, Iаьдало оизза Iалаш а беш, гIалгIай кхалнах бар.

Цул совгI, кхалсаг производствах кхетаргйолаш а, гIаккхуллача машана меттел пальто лелае Iомалургйолаш а, 2 шера деша ягIа езаш йола «Лоамарча кхалсага пальто» яхаш йола школа йийлар.

Духхьал кхалнаха болхберг-болаш тха хьувзаш йола мастерской хьаийлар Ведено. Цхьайолча нохч-гIалгIай юрташка бошта детски садаш хьайийлар.

Партеси Правительствоси боккха болх чакхбаьккхаб, кхалсага кхетам лакхбеш, хIамадовзар шердеш, городе юрта социализм хьалъеча царга дакъа лоацийташ.

Масса долча хIамах кхераш, маIача сага карахинна кхалсаг, советски обществан йизза бокъо йилаш член хинна чул, тIехьагIа, ше беча балхаца хьахьекхар, фу тайпара тамашийна хIамаш де могаргдолаш ба кортмукъал йола кхалнах.

Экономически политически культурнии бокъонаш енна бола нохчий гIалгIайи кхалнах, шоай дегIа низ ца кхобеш, къахьегаш ба предприятешкеи юртабоахамашкеи. Цар къахьегамхошта юкъе хьалхле лелаю. Овошей дика хьувкъамаш даьхад Ворошиловски совхозе болх беш йолча Ахильгова Басирата, доярка йолча Магомедова Халихата шура яккхара план тIеххоачашъю. «Октября 40 шу» яхача Шалински совхозе балха болча Музыкаева Маликас, Асалова Зазос, Даурова СапиIата дуккха кхы болчар а боарамах 0,47 га тIа балхаш де дезача, цхьацца гектар совгI долча лаьта тIа балхаш даьд. Нохчийи, гIалгIайи маьхкарий педагогически, медицински, политехнически кхы йолча вузашкеи деша багIа. ХIанз, педагогически институте нохчгIалгIай отделене 22 кхалсаг деша ягIа. Вай наьха кхалнах школашка, техникумашка, институташка балхаш деш ба. Дукха учителаш кхебаьб дика ший оалхлах кхеташ, сакхетаме воспитатель, цIаккха са ца тувш общественник йолча, ший оалха 25 шу дIаденнача Мальсагога Тамара Тонтовнас. Институте болх беш я къона лингвист Л. Мальсагова. Республикерча учителашта методически гIо деш я учителий кхетам лакхбеш йолча институте балха йола Л. Борова. Педучилище хьехаш ба новкъостий Арсанукаеваи, Ф. Далаковаи. Нохчийи гIалгIайи кхалнах Iилманхохкам болх лелабеш а ба. Боккха Iилман болх лелабу историеи метта литературни Iилман-тохкама института литературни сектора заведующи йолча М. Чентиевас. Мехкадаьттан Iилман-тохкама институте балха я новкъ. Бузуртанова, касста кандидат филологических наук хулаш, СССР Iилман академе аспиранка йолаш Р. Долакова я. КIезига нохчийи гIалгIайи кхалнах бац наьха унахцIено лораеш бола сиидола болх лелабеш. Лораш болаш ба новкъостий Милена Ипполитова, Т. Кадзоева, М. Мальсагова, Т. Тонгиева, кхыбараш а.

Вайна хьалхашка декхар латт кхалнах общественно-политически вахара юкъе боалабеш, уж партийни, советски боахама балха майрагIа юкъе ахийта. Уж доккхий декхараш кхоачашде дезараш Обкомеи Райкомашкеи кхалнаха юкъе болх беш йола отделаш я. Республикан Халкъан боахами культуреи айеш а, керда коталонаш йоахаш а, партен XX-ча съездо оттадаьраш кхоачашде гIерташ а вай даьхена кхы а хозагIа хургйолаш, вай Советски Союзерча шоай боккхагIа болча южарашца цхьана къахьегаш ба Нохч-ГIалгIай республикера кхалнах а.

З. ГОЙГОВА,

З. ДЖАМБУЛАТОВА,

Истореи, меттани литературани Iилма-тохкама института историен сектора Iилман болхлой.

„Кердача лаьтташ тIа“

Кинофильма тIа Акмолински областерча колхозий материалех дувц, XX съездо даь соцамаш кхоачашдеш партеи комсомолои баьча кхайкамах аханза долча лаьтташка баьхкача кагирхошеи колхозникашеи баь болх.

Пятилетка чакхьялалехьа областера ялат дIаювш дола лаьтта пхезза а дукхагIа хила дезаш да.

Ерригача Советски Союза къахьемхоша гIо а деш из деккхар дика кхоачашду акмолинцаша. Царна хьалхашка латташ дола декхар дар, аханза дадаш дола лаьтташ ахар а, ялат дикагIа хьувкъийтарна эша гIулакхаш дар а. Екхан латташ йолча районашка керттера гIулакх да лаьттан тIоадал лораелга. Цу тайппара лоархIаме да, аьха дола лаьтта доаггIача тайпара тоадар. Яьлат (кIа, хьажкIаш кхы дараш) ший ханнахьа дIадер а чуэцар а да боккхача лоархIаме.

Акмолинцаша шоаш беча балхаца, кхыча союзни республикашкарча ялатаца болх беча болхлошкара опыт хьаийца ца а Iеш, керда толамаш, дикагIа дола гIулакхаш юкъе а кхухьаш, шоаш а тоабу шоай болх.

Боккхача лоархIаме да раздельни уборкаца ялат чуэцар.

Акмолинцаша дуккха къахьийгар токе ялат докъадеши цIандеши из ханнахьа паччахьалкхенна дIалуш а.

Ялат дукха хиларо доккха гIо дир областера беррига юрт боахам дегIабарна.

Дика хьохкам болаш хилар акмолинцаша хьийга къа. 1956 шера акмолинцаша паччахьалкхенна дIадалар 175 миллион пунт кIа.

Редактор М. ЛЬЯНОВ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-07-01. отдела партийной жизни 2-41-23, 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ00004. Типография им. 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/3. Заказ № 8938